O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KUTUBXONASI
INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2005-yil, 8-aprel • № 15 (3792)

ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ДАВРИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов 4-6 апрел кунлари давлат ташрифи билан Ҳиндистон Республикасида бўлди.

Ўзбек ва ҳинд халқларини кўп асрлик ришталар — дўстлик ва ҳамкорлик алоқалари боғлаб туради. Хусрав Деҳлавий, Мирзо Абдулқодир Бедил каби аждодларимиз ҳинд заминида яшаб ижод қилганлари, Бобур ва бобурийлар Ҳиндистонда буюк салтанатга асос солганлари, кўплаб меъморий обидалар бунёд этганлари ҳам буннинг далили. Икки мамлакат ва халқларимиз ўртасидаги бу анъаналар бугун ҳам давом этаётгани, айниқса, қувонарлидир. Ўзбекистон Президенти Ислом Каримовнинг бу мамлакатга қилган давлат ташрифи қадимий дўстлик ва ҳамкорликни янги босқичга кўтаришнинг муҳим омили бўлди.

Ўзбекистон Президенти Ислом Каримовнинг Ҳиндистон Президенти Абдул Қалам ва Бош вазир Манмохан Сингх билан учрашувлари мобайнида икки томонлама муносабатларни янада равнақ топтириш юзасидан атрофлича фикр алмашилди. Ҳиндистон вице-президенти Бхайрон Сингх Шекхават билан учрашувда эса парламентлараро алоқаларни ривожлантириш, муносабатларнинг ҳуқуқий пойдеворини мустаҳкамлаш масалалари муҳокама қилинди. Ташқи ишлар, Мудофаа, Савдо ва саноат вазирлари билан учрашувлар ҳам ўзаро ҳамкорликнинг долзарб масалаларига бағишланди.

Музокаралар давомида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик, таълим ва маданият соҳаларида ҳамкорлик бўйича ҳукуматлараро битимлар тузилди. Ўзбекистон раҳбарининг ушбу ташрифи мобайнида музокараларнинг амалий натижаси сифатида ўн учта ҳужжат имзоланди. Шундан еттитаси иқтисодий соҳага оид. Савдо-саноат палаталари, банклар, сайёҳлик компаниялари ўртасидаги муносабатларни янада ривожлантириш, ҳамкорликда Савдо уйини ташкил этиш масалалари шулар жумласидандир.

Музокаралар чоғида, шунингдек, савдо-иқтисодий ва илмий-техникавий ҳамкорлик бўйича ҳукуматлараро қўшма комиссия фаолиятини такомиллаштириш масалалари ҳам кўриб чиқилди. Бу ҳинд компаниялари ишлаб чиқарган товарларнинг Ўзбекистон ва Марказий Осиёда кенг ёйилиши, Ўзбекистон эса ўз ташқи савдосини ривожлантиришда Ҳиндистон бандаргоҳларидан янада кенг кўламда фойдаланиши учун катта имкониятлар очади.

Ташрифнинг учинчи куни Президентимиз Деҳлидаги Бобурийлар даврининг энг гўзал меъморий обидаларидан бўлган «Ҳумоюн» ёдгорлик мажмуини зиёрат қилди. Эътироф этилишича, Ҳиндистонда мақбаралар атрофини боғ-роғларга айлантириш анъанаси айни шу мажмуадан бошланган. Бу ёдгорлик «Тож Маҳал» сингари аждодларимизнинг ҳинд заминида бунёд этган улкан мероси сифатида ўзбек ва ҳинд халқлари учун бирдек қадрлидир.

Таъкидлаш жоизки, мамлакатимиз раҳбарининг Ҳиндистонга бу галги ташрифи ҳам муштарак маънавий қадриятларга эга бўлган ўзбек ва ҳинд халқлари амалий ҳамкорлиги тарихида янги саҳифа очади.

9 Апрел – Соҳибқирон Амир Темур туғилган кун

СОҲИБҚИРОННИНГ ТАФАККУР УММОНИ

Буюк тарихий шахсларнинг таржимаи ҳолини ёзиш ва улар ҳақида изланиш олиб бориш учун манбалар ва адабиётлар етишмаслиги кўпинча муаммо бўлса, Соҳибқирон Амир Темур ҳақида эса манбалар ва адабиётлар кўплиги муаммо ҳисобланади.

Бу буюк инсон ва иқтидорли давлат арбоби ҳақида кўплаб асарлар ёзилганлигига қарамасдан, тоталитар совет тузуми даврида унинг ҳаёти қирралари, сиёсий ва ҳуқуқий қарашлари халқимиздан сир сақлаб келинди. Ҳукмрон мафкура унинг сиймосини мубҳам-қора пардага ўраб кўрсатишга интилди.

Биз бу ўринда бир мисол келтирмоқчимиз. Француз олими профессор **Люсьен Керен** умрининг асосий қисмини Темуршуносликка бағишлаб, бу борада жуда кўп асарлар яратган инсон. Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан бу борадаги хизматлари учун "Шуҳрат" медали билан тақдирланган.

Минг афсуслар бўлсинким, қизил империя даврида, Амир Темур тўғрисида бирор-бир ижобий сўз айтиш амри маҳол эди. Унинг фаолияти ва шахсияти фақат қора кўзойнак орқали ўрганилди, талқин қилинди. Мустақилликка эришилгандан сўнг, бу борада хайрли ишлар бошланди, бобокалонимиз номлари ҳақиқий равишда ҳурмат ва эҳтиром билан тилга олина бошланди. ЮНЕСКО раҳнамолигида Соҳибқирон таваллудининг 660 йиллиги кенг нишонланди.

Люсьен Керен ҳақли таъкидлаганидек, совет тузуми даврида Амир Темур шахсиятини ерга уриш, уни асосан босқинчи сифатида талқин этиш урф бўлди. Олим 1961 йили Ўзбекистонда бўлганида Темур қандай давлат арбоби бўлганлиги, унинг ижобий фазилатларига доир саволларига жавоб беришдан бош тортганлар. Аммо Темурийлар даври ёдгорликларини инкор этиб бўлмаслиги маълум эди, Темурийлар маданиятига, хусусан Улуғбекка ҳурмат сезилиб турарди.

Соҳибқироннинг нуроний қиёфасидан биринчи бўлиб бундай қалин ва қора пардани кўтариб ташлаган жасоратли олим, академик **Иброҳим Мўминов** бўлди. Ундан кейин олимнинг мумтоз шогирдларидан бири, Ўзбекистон тарихи билимдони, академик **Бўрибой Аҳмедов** Соҳибқирон ҳақида чуқур илмий асарлар ёзди, унинг «Тузук»ларини нашр қилдириб, ватан тарихининг порлоқ саҳифаларини ёритиб берди. Шунингдек, Темурийлар даврини ёритишда истеъдодли меҳнаткаш олим **Турғун Файзиев**нинг хизматлари ва ёзган асарлари ҳам катта аҳамиятга эга.

Биз араб, турк, форс ва ғарб тилларида нашр этилган адабиётлардан ташқари, айтиб ўтилган олимлар ёзган асарлардан ҳам фойдаланиб, буюк Амир Темурнинг ҳуқуқий қарашлари ва инсон ҳуқуқлари ҳақида сўз юритмоқчимиз.

Темурийлар буюк давлатининг асосчиси Темурбек ибн Тарағай, ёшлигиданоқ зўравонлик ва зўравонларга қарши кураш олиб бориб, жамиятда адолат меъёрларига мувофиқ иш юритиш туйғулари билан бирга ўсди ва камолот даражасига кўтарилди.

Темур асос солган давлатда ўрнатилган ҳуқуқий тизим ҳар доим устун бўлиб, унинг талабларига риоя қилиш барча учун мажбурий бўлган, тартибни бузган ва ўз вазифасини бажармаган кишиларга қаттиққўллик билан муносабатда бўлинган. Айниқса, давлат хавфсизлигини бузганлар қаттиқ жазоланганлар.

Давоми иккинчи бетда.

Шеърий лаҳза

ОҚСАРОЙ ДЕВОРИ ЛАВҲИГА

Гумбазлардан тикилгай
Темур бобо кўзлари,
Оқсарою Кўксарой
ул зотнинг иншосидир.
Шунчаки айтилмагай
подшоларнинг сўзлари,
Подшоларнинг сўзлари
сўзларнинг подшосидир.

Сирожиддин САЙЙИД

ТАНИШ ЧЕҲРАЛАР

Халқимизнинг севимли санъаткорлари, ўз ҳаётларини, илоҳий неъмат бўлмиш ўз истеъдодларини санъатимиз, маданиятимиз равнақига бахшида этиб келаётган ёқимли овоз соҳибларидан баҳс кетганда, шубҳасиз, Ўзбекистон халқ артисти Ғуломжон Ёқубовнинг номи ҳам тилга олинади.

Санъаткор қўлига соз олиб саҳнага чиқар экан, халққа беминнат хизмат қилиши, ҳар қандай ҳолатда ҳам касбига содиқ қолиши, бу йўлнинг жамики машаққатларига, азобли заҳматларига тайёр бўлиши керак. Ижро маҳоратида эришилган ҳар қандай катта ютуқ бугун олқишга, эътирофга сазовор бўлади. Аммо мухлислар санъаткордан доимий равишда янги-янги хонишларни талаб қиладилар. Бунинг учун эса тинимсиз изланиш, тинимсиз излаш керак.

Ғуломжон Ёқубов санъаткор зиммасига юкланадиган бундай масъулиятни чуқур ҳис этган ва мухлисларини доимий равишда янги-янги қўшиқлари билан хушнуд этиб келаётган санъаткорларимиздан биридир. Она-ватанни, ҳурриятни мадҳ этишда, ишқ-муҳаббатни куйлашда, ижодий изланишда асло чарчаманг, ҳофиз.

БУГУНГИ СОНДА:
ИБРАТ ЗАКОСИ 2
3 ҚАЙТАР ДУНЁ
ТАРЖИМА ВА АҲБОРОТ АСРИ 4
6 ЮЗ ГРАММ БАЛОСИ

ВОҲАДАГИ ИЖОДИЙ ГУРУНГЛАР

ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ ФАОЛЛАРИНИНГ КЎЧМА ЙИҒИЛИШИ

Ўтган чоршанба куни Қарши шаҳрида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси фаолларининг кўчма йиғилиши бўлди. Йиғилишни уюшма раиси Абдулла Орипов бошқарди.

Кўҳна Насафнинг 2700 йиллигига тайёргарлик юзасидан кўрилаётган тадбирларга уланиб кетган ушбу йиғилишда жанубий вилоятнинг ижтимоий-иқтисодий салоҳиятидаги янгиланишлар ҳам тилга олиб ўтилди. Бугун вилоят марказида катта қурилиш ва ободончилик ишлари олиб борилмоқда. Амир Темур номидаги бош кўча кенгайтирилиб, қайта қурилмоқда. Алишер Навоий номидаги маданият ва истироҳат боғи ҳамда шаҳарнинг марказий майдони янги хиёбонлар, фавворалар ва ҳовузлар маржони билан янада гўзаллашмоқда. Бундан ташқари, шаҳарда олимпия резервлари учун муҳташам спорт комплекси, йигирма минг ўринли замонавий стадион, 2800 ўринли амфитеатр, қадимшунослик музейи, йирик маҳалла маркази ва бошқа иншоотлар қурилиши жадал олиб борилмоқда. «Кўкгумбаз масжиди», Одина мадрасаси каби тарихий обидалар таъмирланмоқда.

Вилоятнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётидаги ютуқлар ҳам кўзни қувонтиради. Ҳақиқий бозор иқтисодиёти учун мустаҳкам пойдевор қўйилмоқда, Нефт-газ саноати ва тўқимачилик иншоотлари барпо этилаётир. Халқаро аҳамиятга молик Тошгузар — Бойсун — Қумқўрғон темир йўли жадал суръатлар билан бунёд этилмоқда. Зироатчиликда эса халқ фаровонлигини яхшилашга қаратилган тадбирлар изчиллик билан амалга оширилиб, деҳқон хўжаликлари ва фермерлик ҳаракати кенг қулоч ёймоқда. Бу ишларнинг барчаси мамлакат Президентининг назар-эътиборида турибди.

Вилоят ҳаётидаги бу жараёнлар, шубҳасиз, маънавий жабҳадаги ишларда ҳам ўз ифодасини топаётир. Бутун мамлакатда бўлгани сингари воҳада лицей ва коллежлар, маданият масканлари қурилиши жадал давом этмоқда. Вилоят кутубхонаси қайта таъмирланиб, замонавий компютерлар тармоғи орқали жаҳоннинг йирик кутубхоналари билан боғланди. Вилоят театри янги саҳна асарлари билан ўз мухлисларини мамнун этмоқда. Воҳанинг кўҳна тарихига бағишланган янги достонлар ва саҳна асарлари яратилаётгани ҳам қувонарлидир.

Вилоят ҳокими Нуриддин Зайниев ва уюшма раиси Абдулла Ориповнинг чиқишларида ижтимоий-иқтисодий соҳадаги мана шу ютуқлар ва ҳал этилиши зарур бўлган масалалар юзасидан атрофлича фикр юритилди. Одамлар кайфиятидаги кўтаринки руҳ ижодий жабҳадаги ишларга ҳам ижобий таъсир этаётганлигига, вилоят ижодкорлари ўзларининг янги асарларида мустақиллик йилларидаги ўзгаришлар моҳиятини янги куч ва илҳом билан тасвирлаётганлигига эътибор қаратилди.

Йиғилишда адиб ва шоирларнинг Ватан ва халқ олдидаги бурчи, шарқона менталитет, экология, китоб нашри, бадиий савияси паст асарлар, шеърий тўпламлар босиб чиқарилишининг олдини олишда уюшма аъзолари ва бошқа мутасадди идораларнинг масъулиятини ошириш масалалари юзасидан фикр-мулоҳазалар билдирилди. Ватанимиз мустақиллиги ва ижтимоий-маънавий тараққиётида ўтмишда ҳам, ҳозирда ҳам алоҳида ўрин тутиб келаётган Қашқадарё воҳасининг бадиий тарихини яратиш ҳамон ўзининг Ойбекдек забардаст ижодкорларини кутаётганлиги таъкидланди.

Ёзувчилар уюшмаси фаолларининг кўчма йиғилишида истеъдодли шоирлар Ўроз Ҳайдар, Хосият Акрамова, Рустам Очил, Баҳодир Авезов, Дилрабо Бобоқулова ҳамда драматург Қилич Абдунабиевлар уюшма аъзолигига қабул қилиндилар. Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жабборов, Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти ректори, Олий Мажлис Сенати аъзоси Муродулла Нормуродов уюшманинг янги аъзоларини самимий қутладилар. Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлимига Муҳандислик-иқтисодиёт институти томонидан янги компьютер совға қилинди.

* * *

Шу куни шаҳардаги Марказий зобитлар уйида Қарши сержантлар тайёрлаш мактаби тингловчилари билан ижодий учрашув бўлиб ўтди. Унда Ёзувчилар уюшмаси фаоллари ҳамда Самарқанд ва Бухоро шаҳарларидан ташриф буюрган ижодкорлар иштирок этдилар. Учрашувни генерал Алишер Собиров очди. Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Абдулла Орипов ўз сўзида мамлакатимизнинг мудофаа қудратини оширишда профессионал армиянинг, ҳар жиҳатдан тўкис ҳарбий билимга эга бўлган сержантларнинг ўрни беқиёс эканлигини таъкидлади. Президентимиз сержантларни суянган тоғларим деб аташи бежиз эмас. Халқимизнинг тинчлиги ва осойишталиги, мустақиллигимиз таянчи, одамларнинг бехавотир яшаши ва ижод қилиши ҳам мард ва баҳодир йигитларимиз ўз бурчларини нечоғли теран ҳис этишларига, ўз постларида ҳушёр ва сергак туришларига боғлиқдир.

Учрашувда Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жабборов, таниқли шоирлар Тошпўлат Аҳмад, Сирожиддин Саййид, Рустам Мусурмон, Олқор Дамин ва бошқа ижодкорлар ўзларининг янги шеърларидан ўқиб, Ватанимиз ҳимоячиларини мадҳ этдилар.

Г.БЕГИМҚУЛОВА

ЎҚИШГА МАРҲАМАТ!

Ўзбекистон Бадиий академияси тасарруфидаги Республика тасвирий ва амалий санъат лицей-интернати 2005-2006 ўқув йилига 1998 йилда туғилган иқтидорли ўғил ва қиз болаларни тасвирий санъат ва мусиқа бўлимларига

Ўқишга қабул қилади

Аризалар 2005 йил 1 майдан 31 майгача қабул қилинади.
Қабул имтиҳонлари 1 июндан бошланади.

МАНЗИЛ: 700152 Тошкент, Акмал Икромов тумани, 22 мавзе, 1а- уй.
Автобуслар: 2, 8, 33, 41, 77, 87, 182
Троллейбуслар: 12,13 «Москва остонаси» бекати.
Телефонлар: 74-92-21, 74-96-44

РЎЙХАТНИНГ ДАВОМИ...

Халқимизда «Устоз кўрмаган шогирд ҳар мақомга йўрғалар», деган мақол бор. Ҳар мақомга йўрғалаш — бу ҳаётда, ижодда турмуш тарзида ўз йўли, ўз сўзи ва овозини топа олмай, дуч келган кўчага бирма-бир кириб чиқиш ва охир-оқибат, бор истеъдодини ҳам йўққа чиқариш дегани. Устоз кўрмаслик эса — чала-чулпалик, енгил-елпилик, сифатсизлик дояси.

Бу мулоҳазалар бугунги куннинг муҳим муаммоларидан бири — устоз ва шогирдлик анъанасига бориб тақалади. Ушбу сатрларни қоғозга туширишга туртки бўлган нарса ҳам шу — ёш телебошловчиларимиздан бири ўзи тенги хонандани маромига еткизиб мақтагач, унга шундай савол берди:

— Энди устозларингиз тўғрисида сўзлаб берсангиз.

Жавоб шундай бўлди:

— Устозим ўзим, ўзим ёзган шеърларга куй басталайман.

Бу жавоб бугунги саҳна ҳаётимиздаги, ёш ижрочилар фаолиятидаги асосий қусур нимадан иборатлигини кўрсатади. Устоз кўрмаган шогирд бирваракайига беш панжасидан фойдаланади. Ўзи шоир, ўзи бастакор, ўзи ижрочи. Бу ҳам етмагандек, тижорат билан шуғулланади. Компьютер техникаси имкониятлари калта-култа овозларини чўзиб, кучайтириб кўпайтиришга қўймоқда. Клип фонида тўртта қирчанғи ликиллаб турса, мусиқа гих-бадинг бўлса бас — эшитувчи, албатта, топилади. Қўшиқ матни, қўшиқ талаффуз, ночор саҳна маданияти ҳеч кимни қизиқтирмайди. Хусусий радиолар омон бўлса, бу ҳам ҳолва. Эрта-индин кимдир «Эшагим, ҳо эшагим, йўрғалашда бешагим», деб куйлаб қолса, асло ажабланмайман. «Орият-доно» радиосида суҳбат ўтказган «Болалар» гуруҳидан чиққан ёш хонанданинг фикрича, ҳар қандай қўшиқни (демакки, ёмонини ҳам) яхши «раскрутка» билан оммалаштириш мумкин.

Муҳаррир минбари

Савол туғилади: саҳнага чиқиб қўшиқ куйлашдан нима бирламчи? Қўшиқ матни ва мусиқанинг мукаммаллиги, ижро маҳоратининг етуклигими ёки «эстрадамизнинг ёрқин юлдузи», деб тинимсиз таърифланаётган ёш хонанданинг ташқи қиёфаси, ажабтовур либослари, одоб-андишасиз хатти-ҳаракатларими? Бордию мақсад қадди-қоматни кўз-кўз қилиш бўлса, у ҳолда бу ишни эстрадамизга ҳам бажарса бўлади-ку!

Истиқлол шарофати билан истеъдодли ёшларга деярли барча соҳаларда кенг имкониятлар яратиб берилди. Катта саҳналаримизда, катта минбарларимизда улар ўзларини эмин-эркин намоён этмоқдалар. Бу яхши, албатта. Лекин санъаткор бўлиш, бўлганда ҳам «юлдуз» бўлиб порлаш оммавий ҳаракатга, модага айланмаслиги керак. Ҳомийлар, ҳайбаракаллачилар нечоғли бақувват бўлишмасин, сунъий «юлдуз»лар сунъийлигича қолади. Саҳна олами беғоён, ҳадсиз-ҳудудсиз олам. Неча юзлаб, минглаб одамлар саҳнага, демакки, эл-юрт олдига чиқади. Аммо маданият тарихида, одамлар қалбида, мухлислар хотирасида, нари борса, ўнта-йигирмата ижрочи қолади, холос. Бу анчайин аччиқ гап, аммо ҳақиқат. Бу чигал ва мураккаб дунёда ҳаммани ҳам бирдай эслаб қолиш қийин. Ҳар бир авлод ўз "юлдуз"ларини кашф этади. Комилжон Отаниёзов, Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқовлар элда машҳур бўлган йиллари улар ёнида яна қанчадан-қанча ҳофизлар бор эди. Лекин фақат фидойиларгина, истеъдод деб аталмиш буюк илоҳий неъмат эгаларигина мухлислар ёдида қолди.

Бугун катта-кичик саҳналаримизда басма-басга куйлаётган неча юзлаб хонандаларнинг қай бирлари эрта-индин маданиятимиз тарихида, санъатимиз солномасида юқорида номлари зикр қилинган устозлар ўрнини эгаллай оладилар? Фаттоҳхон Мамадалиев, Ботир Зокиров, Фахриддин Умаров, Шерали Жўраев, Муножот Йўлчиева, Юлдуз Усмонова, Ўлмас Саиджоновлар яратган ижод ва маҳорат мактабларини эртага кимлар давом эттиради, кимлар бойитади? Яна ўн, йигирма, ўттиз йилдан кейин бу камтарин рўйхатни давомида кимлар бўлади? «Баҳор», «Ялла» ансамбллари анъаналари сўниб қолмайдими?

Ижодкор шеърларга баҳо берганда, уларни «кўтар-кўтар» қилишда айни мана шу ҳолатларни унутмаслик зарур, деб ўйлайман. Аммо бу уларни камситиш, дегани эмас. Зеро, қўшиқ куйлашнинг, ҳавас қилишнинг мутлақо айби йўқ. Мухлислар айни шу кўз билан қарайдиган бўлсак, кўпчилик бир учи... устозларга бориб тегади. Негаки, кўплаб устозлар, устоз мақомидагилар жуда андишали одамлар. «Ҳой ука, ҳой синглим, ундоқ эмас, бундоқ, у йўлдан эмас, бу йўлдан юрингиз маъқул», дейишни ортиқча ташвиш деб билишади. Хулқи айниб, босар-тусарини билмай қолаётганларни кўриб билиб туришса ҳам, лоқайд қараб тураверишади.

Узоққа бормай, биргина аския, қизиқчилик санъатимизни олиб кўрайлик. Халқимизнинг ноёб ва бетакрор фазилатларини, зукко ва донишмандлигини, ҳаёли ва андишалилигини, коса тагидаги нимкосасини, гўзал ва ёқимли лутфини ифодаловчи бу жанрнинг қисмати бугун бирорта мутасаддини ташвишга солмоқдами? Юсуфжон Шакаржонов, Охунжон Ҳузуржонов, Турсунбува Аминов, Ғойиб ота Тошматов, Эрка Қори, Расул қори, Абдулҳай Махсум, Муҳиддин Дарвешов, Ҳасанбой Султонов каби қизиқ дарғалари асраб-авайлаган, гулдек нозик пардалар остида навниҳолдек парваришлаган бу жанрни бугунги «сўз усталари» тамомила яланғочлаб ташламоқдалар. Ҳаё пардасини кўтариб, бачканалик ботқоғига ботирдилар. Ҳаё, дейдиган бир ҳукмдор топилмаяпти-ку.

Эстрада санъатида ҳам айнан шундай бўлмоқда. Санъаткор масъулияти, саҳна одоби, матн танлаш, ижро маҳоратига боғлиқ қанча тадбирлар ўтказилмасин, мутасаддиларнинг бу борадаги саъй-ҳаракатлари ҳозирча кутилган натижани бераётгани йўқ. Саёз, айнима, мағзи пуч палағда қўшиқлар озайиш ўрнига кўпайиб бормоқда. Енгил-елпилик касали баъзи тажрибали, номдор санъаткорларимизга ҳам юқаётгани, айниқса, хавотирлидир.

Телевидениемизнинг кўпчиликка манзур бўлаётган «Хониш» кўрсатувида ёш, маҳоратли ижрочилар билан бирга, бутун умрини саҳна санъатига бағишлаган, бу муқаддас даргоҳнинг ёзилган ва ёзилмаган қонунларига, устозлар ўгитига қатъий амал қилиб, элда эъзоз топган машҳур санъаткорлар ҳам таклиф этилаётгани, икки, уч авлод санъаткорлари жўровоз бўлиб қўшиқ куйлаётганлари кишини тўлқинлантирмай қўймайди. Санъатимизнинг бундай дарғаларини бугунги ёш ижрочилар давраларига янада кўпроқ жалб этиш лозим. Уларнинг ибратли ҳаёт йўли, ижодий сабоқларидан ўрнак олиш, хотираларини тинглаш зарур. Бир умр қўшиқ айтиб, фонограмма нима эканлигини билмаган, куйиб, ёниб куйлаган, санъаткор шаънини, қадри-қимматини кўз қорачиғидек асраб-авайлаган бундай фидойилар ёнига бугун саҳналаримизда, тўй-томошаларда, хонаки базмларда диконглаб, ҳуда-беҳуда қилпиллаётган «юлдуз»чаларни ўтказиб қўйиш, қўшиқ куйлаш дегани, аслида, нима эканлигини, санъаткор маънавияти ва масъулиятини шу устозлар тажрибаси мисолида тушунтириш зарур.

Бепарволик — барча иллатларнинг дояси. Бу гап қўшиқчилигимизга ҳам бевосита дахлдор.

СОҲИБҚИРОННИНГ ТАФАККУР УММОНИ

Боши биринчи бетда.

Соҳибқирон Амир Темур ислом ҳуқуқшунослик илмини ҳар томонлама ўзлаштириб олган эди. Бу соҳада у зот юксак даражага кўтарилиб, фатво бериш салоҳиятига эга бўлган. Қуръони каримнинг барча оятларини ёдлаб, уларни аввалдан охирига ва охиридан аввалга қараб ёддан ўқиш малакасига эга бўлган Амир Темур, уларнинг туб мазмунини чуқур тушуниб, айримларини ўзининг иш дастурига айлантирган эди. Оятлар ва ҳадисларга унинг ишонч ва эътиқоди шу қадар кучли бўлганки, уларни ўша даврнинг буюк биноларида чиройли «ислимий» хатлар билан ёзиб қўйишга буйруқ берган.

Амир Темур давлатида ислом ҳуқуқининг асосий қоидаларидан бири бўлмиш ва ҳозирда ҳам халқаро миқёсида қабул қилинган қоида, яъни «жиноятнинг шахсийлиги»га жиддий риоя қилинган, яъни жиноятчининг гуноҳи учун унинг қавм-қариндоши, оға-инилари (жиноятда иштирок этмаган ҳолда) жавобгар бўлмаганлар, шунингдек, жиноятга қўл урган киши жазосиз қолдирилмаган ва гуноҳсиз кишини жазолашга йўл қўйилмаган. Амир Темур ушбу принципни давлат ҳуқуқий тизимининг асосий қоидаларидан бири деб билган. У «мен ҳар доим аскарларимни қонунга итоат қилиш руҳи билан тарбиялаб келдим, қонун бузувчиларни жазосиз қолдирмадим» деб таъкидлаган эди.

Афсуски, айрим тарихчилар, ғоявий, мазҳабий ёки этник таассубларга асосланган ҳолда, Амир Темурга нисбатан асоссиз фикрлар билдириб, унинг давлатида адолат меъёрлари амалга оширилганлигига шубҳа кўзи билан қараб келганлар. Ибн Арабшоҳ ёзган тўқима фикрларга қўшилиб, унга нисбатан салбий муносабатда бўлганлар.

Академик Бартолд ўзининг «Улугбек ва унинг даври» номли асарида ва америкалик машҳур тарихчи Хорулд Лемб ўзининг «Темур» номли китобида Ибн Арабшоҳни ғаразли киши деб билиб, у берган маълумотлари душманлик ва адоватдан сарчашма олган ва у ёзган ибораларни ҳажв ва истеҳзо (масхара қилиш)дан бошқа нарса эмас, деб ёзганлар (Ибн Арабшоҳ китобининг форсча таржимаси муқаддимаси). Лекин Соҳибқироннинг шахсияти шу қадар юксак ва мақоми шу қадар баланд эдики, Ибн Арабшоҳ ҳар қанча қора ойна ортидан боқса ҳам, унинг даҳоси, лаёқати, инсоний қиёфаси ва адолатсеварлигини инкор қила олмаган ва уларни эътироф этишга мажбур бўлган. Биз унинг китобидан (форсча матнидан таржима қилиб) айрим сатрларни келтирамиз:

«Ишларни бажаришда Темур ўткир фикр ва узоқни кўра билиш қобилиятига эга эди... Унинг тафаккур денгизи чексиз эди... Ҳар доим қонунларни ўз мамлакатида амалга ошириб турарди... Ҳикмат ва жадал (мунозара)да Ибн Синони ортда қолдирар, мантиқда юнонликларни соқит қиларди».

«У беҳуда сўзлаш ва ҳазилкашликни ёқтирмасди, ҳеч қачон ҳаво ва ҳавасга кўнгил бермасди, тўғрилик ва ростликни ҳатто унинг зарарига бўлса ҳам яхши кўрарди... Унинг мажлисида носазо айтиш, қон тўкиш, асирликка олиш, ор-номусга тегиш ва ғорат қилишдан сўзлаш мумкин эмас эди... Темур етук ақл, ажойиб идрок, юксак бахту иқбол, келишган толе, изчил ирода ва қатъий фикр эгаси эди... Ниҳоят зийраклик билан ҳақни ботилдан ажрата олиб, ўз даҳоси билан ҳақиқий ўгит берувчини лаганбардордан фарқ этарди... Ўз ёрқин фикрлари билан порлоқ юлдузларга йўл кўрсатарди ва юлдузлар ўқи унинг раъйи (фикри) ва ирадасига қараб, мақсадга бориб тегади деб ўйларди киши».

Амир Темур, Ибн Арабшоҳ эътироф этган олий хусусиятлар эгаси бўлишидан ташқари, шариат соқчиси ва адолат ҳомийси сифатида ҳукмронлик қилиб келган. Қуръони карим оятлари ва шариат таълимотининг руҳи унинг «Тузуклар»ига сингиб кетган. Илоҳий йўлланмаларни назарда тутган ҳолда Соҳибқирон адолатнинг кучига, унинг ғалабаси ва енгилмаслигига чуқур ишонган эди. Қонун даражасига кўтарилган ушбу ишонч ва эътиқодни унинг «Тузуклар»идаги ушбу қисқа сўзлардан англаш мумкин: «Адоват эмас, адолат енгади», «қонунни дин билан эмас, сув билан ювишни ўрган», «мен салтанатимни ислом дини, тўра тузуклар асосида мустаҳкамладим».

Соҳибқирон ўз авлодларини ўч-интиқом олмасликка, ҳар доим тинчлик ва ярашиш йўлларини очиб қўйишга чақириб келган. Шунинг учун Амир Темурдан кейин ҳам ватанпарварлик, адолатсеварлик, қонунга бўйсуниш Темурийлар давлатининг унутиб бўлмас анъаналарига айланиб қолган. Чунончи, Ҳиндистондек катта ўлкада Бобурийлар империяси ҳудудида адолатни таъминлаш мақсадида Аврангзеб Оламгир назари остида «Фатвои Ҳиндия» деб аталган тўрт жилдлик ҳуқуқий кодекс яратилиб, Бобурийлар ҳокимияти тугагунга қадар бутун Ҳиндистон судларида расмий қонун сифатида ишлатилиб келинган.

Соҳибқирон Амир Темур асос солган буюк давлат ўзининг турли босқичларида, ҳам Турон, ҳам Хуросон, ҳам Эрон ва ҳам Ҳиндистон ярим оролида адолат меъёрларига асосланган тузум сифатида барча олам аҳлининг диққатини ўзига тортиб келиб, бугунга қадар ҳам ўз тарихий аҳамиятини йўқотмаган.

Маълумки, Соҳибқирон Амир Темурнинг ҳурмат ва эътиборга молик меросларидан бири унинг сиёсий ва ҳуқуқий қарашлари мажмуи бўлган «Темур тузуклари»дир. Дунёнинг турли тилларига таржима қилинган ушбу асар, давлатни идора қилиш усуллари, қўшинни ташкил этиш қоидалари, урушларда амалга оширилиши зарур бўлган турли ҳарбий услублар сингари қатор сиёсий, ҳуқуқий, ҳарбий ва ахлоқий ғоялар ва меъёрларни ўз ичига олган. «Тузуклар»нинг марказида инсон, унинг қадр-қимматини жойига қўйиш туради.

Амир Темурнинг маслаҳатчиси ва Ғарб мамлакатларига юборган элчиси (Султония усқуфи) ҳозирда Париж илмий кутубхонасида сақланаётган хотираларида Амир Темур ҳақида: **«Темурбек форс, араб ва турк тилларини билади. Қуръон илми ва ислом ҳуқуқшунослиги илмида шу қадар кучли олимки, ҳеч бир мусулмон олими у билан мунозара қилишга қодир эмас, у олим ва шоирларга катта ҳурмат билан қарайди. Бунинг сабаби шундаки, унинг ўзи олим ва донишманддир»,** деб таъкидлаган.

Темурийлар салтанати ва Марказий Осиёдаги Уйғониш даврининг иккинчи босқичига асос солган Соҳибқирон Амир Темур ўзининг барча сиёсий ва амалий фаолиятини шариат қоидаларига таяниб юритган. У **«Мен ўз салтанатимни бошқаришда учраган ҳар қандай воқеа ва ишни тузук асосида бажардим. Шариат қонунларига итоат қилиш, урф-одатга эътибор бериш мен учун катта аҳамиятга эга эди. Ҳозирча ҳам шундай аҳамиятга эгадир. Менимча, модомики, бир ҳукмдор бутун умри давомида от устида ўтириб, ўзига тегишли бўлган катта иқлимнинг ҳар томонида ҳаракатда бўлиб, бир нуқтада туриб қолмас экан, ўзининг кенг қаламрави (мамлакати) ундан итоат қилишига амин бўлиши керак. Бундай ишончга фақат шариат қонунлари ва урф-одат қоидаларини амалга ошириш орқали муяссар бўла олади. Менинг мамлакатимда турли соҳаларда қонунларга қатъий амал қилинадиган бўлса, мен ўзимни ўша ерда ҳозир тургандай сезардим. Шариат ва урф қонунларини назарда тутган ҳолдагина, одамлар сенинг ишларингга ишонади ва уни жону дил билан бажаради»,** — деб таъкидлаган.

Қонунга асосланган тизимнинг аҳамиятини чуқур англаб олган Амир Темур ҳақли равишда, **«Куч — адолатдадир»** деган олий меъёрни шиор қилиб олган. Унинг бу сўзи бугун ҳам қудратли, ҳуқуқий демократик давлат қуриш учун асосий йўлланма ҳисобланади. Амир Темурнинг ҳуқуқий қарашлари ва амалий фаолияти «ҳар доим адолат ва инсоф меъёрлари билан ҳамоҳанг бўлган. У адолатсиз ҳокимиятни тасаввур қила олмаган. Ўз давлатида тузук-тўра ва шариат қоидалари устуворлигини амалда таъминлаган. У давлатни бошқариш учун шундай бир қонуний тизим яратганки, ундан кейин ҳам кўп асрлар давомида барча Хуросон, Туркистон, Мовароуннаҳр ва Ҳиндистон ҳудудларида унинг «Тузуклар»ига асосланиб иш юритилган. **«Адоват эмас, адолат енгади»** деган мўъжаз ва қимматли сўзи ҳаётда ҳамон аҳамиятлидир.

Султония усқуфи таъкидлаганидек, Амир Темурнинг Тузукларига биноан, урушсиз таслим бўлган шаҳарларда бирон-бир навкар бирон бир кимсага, хусусан, аёл кишига тажовуз қилса ё бировнинг молини тортиб олса, бундай аскар ўлдирилган.

Султония усқуфи ўз хотиралари сўнгида: «Мен яқин вақтларда жаҳон миқёсида иқтидор, бойлик ва саховат соҳасида Темурга тенг келадиган подшоҳ келиши мумкин эмас деб ўйлайман», — деб ёзиб қолдирган.

Амир Темур ҳар доим илму фанга қизиққан, турли китоблар ва илмий асарларни ўқиган, уларнинг туб моҳиятини тушунган. Масалан, буюк ориф-шоир Маҳмуд Шабистарийнинг «Гулшани роз» асари уни бутунлай ўзига тортган. Китоб муаллифига ҳурмати сабабли, Озарбойжонни тасарруф қилгандан сўнг, шоирнинг Ватани бўлмиш Шабистар аҳолисини ардоқлаб, уларнинг ҳар бирига беш мисқол тилладан, ҳаммаси бўлиб, 18 минг беш юз беш мисқол тилла бағишлайди.

Амир Темурнинг ҳуқуқий тизимида жиноятга қўл урган барча кишилар, кимлигидан қатъи назар, қонун олдида ҳеч қандай имтиёзсиз жавобгарликка тортилган. Биз Амир Темур ҳаётини ўрганар эканмиз, у амалга оширган одилона ишларни халифа Умар Форуқ бажарган буюк ва адолатли ишларга ўхшатгимиз келади.

Тарихий маълумотларга кўра, Умар Форуқнинг ўғли ислом шариатида ман қилинган «шароб»ни ичганлиги учун Миср волийси Амр ибн Ос томонидан «Ҳад» жазоси, яъни дарра уриш билан жазоланади. Лекин жазолаш юзаки ўтказилганлиги учун, одамлар эътирозига дуч келади. Ушбу воқеадан хабар топган Ҳазрат Умар ўғли билан Миср ҳокимини ўз ҳузурига чорлаб, ўғил ўз гуноҳини эътироф этгандан кейин, шариат қоидасига мувофиқ жазолашни буюради. Ўғил дарра зарбидан ҳалок бўлади. Албатта, Ҳазрат Умар бу ишни, қонунни ҳамманинг устидан бир хил татбиқ этиш мақсадида амалга оширган эди.

Соҳибқирон ҳаётида ҳам шунга ўхшаш бир воқеа бўлиб ўтган. Султониянинг ҳукмдори бўлмиш унинг ўғли Мироншоҳ ўзига яқин давлат арбоблари ва амалдорлари билан биргаликда маишатга берилиб, давлат ишлари ва раият аҳволи назоратсиз қолиб, зулму ситам ҳаддан ошади, давлат хазинаси тугаб, аҳоли оғир аҳволга тушади. Бундан хабар топган Соҳибқирон Султонияга лашкар тортиб бориб, беклар, амирлар, саркардалар кенгашини тузиб, улардан давлат хазинасини барбод қилиб, туну кун маишатга берилиб, раиятни оғир аҳволда қолдирган ҳукмдор ва уни бу йўлга бошлаган амалдорларни жазолаш ҳақида маслаҳат олгандан кейин, ўз ўғли Мироншоҳ ва уни бу йўлга солган барча амалдорларга ўлим жазоси бериб, уларнинг барча молу мулки мусодара қилинсин деб буюради. Бундай қатъий ҳукмдан даҳшатга тушган унинг пиру муршиди Сайид Барака ўртага тушиб, ҳукмнинг ижросини тўхтатишни илтимос қилади. Амир Темур унинг илтимосини қабул қилмайди. Бир неча амалдорлар ўлдирилгандан кейин, Мироншоҳ ва бошқаларга навбат етганда, жаллодлар уни жазо тахтасига ётқизиб, бошини кесмоқчи бўлади. Сайид Барака Амир Темурга, мазкур ҳукм амалга оширилса, Темурийлар авлодида ўғлини ўлдириш анъана тусини олиш хавфи борлигини уқтиради. Ўшандагина Амир Темур Мироншоҳ ва унинг бошқа ҳамкорлари устидан чиқарган ўлим ҳукмини бекор қилади. Лекин, барибир, ўғлини ҳукмдорлик ҳуқуқидан маҳрум қилади. Унинг ўрнига иккинчи ўғли Умар Мирзони Султония ҳукмдори этиб тайинлайди.

Бундай қаттиққўллик билан ҳукм юритиш ва ҳақни тиклашда қатъийлик кўрсатиш Соҳибқироннинг шариат қоидаларига ва ўз «Тузуклар»ига ишончидан келиб чиққан. У ҳақли равишда **«Ҳар мамлакатда адолат эшигини очдим, зулму ситам йўлини тўсдим»,** — деган эди. Унинг **«Адлу эҳсон билан жаҳон гулшани обод бўлади»** деган ҳикматли сўзларининг туб мазмунини ана шундай ҳодисалар мағзидан тушуниб олиш мумкин.

А.САИДОВ,
А.ЖЎЗЖОНИЙ

СЎЗ ВА СОЗ СЕҲРИ

Тошкент темирйўл муҳандислари институтида ҳар баҳорда «Талабалар фестивали» ўтказилади. Бир ой давомида ўтказиладиган бу тадбирда «Дилрабо» ашула ва рақс дастаси қатнашчилари фаол иштирок этадилар. Ансамбл бадиий раҳбари, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Шоҳсанам Шодижонова санъатга ихлосманд бу талабаларга рақснинг сир-асрорларини бажонидил ўргатмоқда.

Даста шу йилнинг 21 куни ўз дастурини Сурхондарё вилоятида ўтган Наврўз сайлида намойиш этди. Июн ойида Канаданинг Оттава шаҳрида халқаро болаларни ҳимоя қилиш куни муносабати билан ўтказиладиган жаҳон фестивалида қатнашиш ҳуқуқини ҳам қўлга киритди.

Наврўз байрами нишонланаётган шу кунларда «Сўз ва соз сеҳри» бадиий кечасининг меҳмонлари — Ўзбекистон халқ шоири Ойдин Ҳожиева ваЎзбекистон халқ артисти Замира Суюновалар бўлишди. Кечанинг барчага баробар ёқимли ўтишида Илёс Холбоев, Мавлуда Муҳаммадиева, Дилдора Зокироваларнинг хизмати катта бўлди.

Шариф ЮСУПОВ

ИБРАТ ЗАКОСИ

ёхуд бу фазилатни акс эттирган янги нашр

«Маънавият» нашриёти яқинда ўз китобхонларини яна бир ажойиб туҳфа билан қувонтирди. Бу — Исҳоқхон тўра Ибратнинг «Танланган асарлар»идир.

Исҳоқхон тўра Ибрат XIX аср охири — XX аср бошларидаги маданий ҳаётимизда айрича ўрин тутган серқирра ижод соҳиби, фаолияти кўламининг кенглиги ва чуқурлиги жиҳатидан замондошларидан ажралиб турган муҳтарам зотдир. Унга қадар ўзбек зиёлиларидан бирортаси хорижий тилларни Ибратчалик билгани, бир эмас олти тилли луғат чоп эттиргани, қирққа яқин тилнинг келиб чиқиши ва тараққиёт босқичлари ҳақида махсус фундаментал асар яратгани маълум эмас.

Ўз даврининг жаҳонгашта бу ижодкори Осиё ва Африканинг бир неча мамлакатида йилларча умргузаронлик қиларкан, наинки ўша халқлар тилини, ҳатто улар учун иккинчи тил сифатида хизмат қилган Европа тилларини ҳам пухта ўрганган. У мадрасада таҳсил кўриб юрган кезлари араб, форс тилларини нечоғли мукаммал ўзлаштирган бўлса, кейинчалик инглиз, француз, рус, шунингдек, ҳинд-урду тилларини шу даражада мукаммал эгаллади. Шунча кўп тилларни билган аллома қадимий финикия, юнон, яҳудий ёзувлари тарихи билан ҳам қаттиқ қизиқади ва уларни билиб олиш билангина чекланмай, «Жомеъ ул-хутут» номли махсус асар яратиб, бу тилларнинг кўпгина жиҳатлари хусусида ўз халқига илк бор маълумот беради.

Илм-фаннинг турли соҳалари бўйича камолга эришган, илғор зиёлилар олдига замон қўяётган талабларни яхши англаган Ибрат ўлкадаги мактаб-ўқув тизимини жиддий ислоҳ этишга ҳам биринчилардан бўлиб киришади. Маълумки, Туронзаминда янги усул мактаблари жадидлар тарафидан XIX асрнинг 90-йиллари охиридан очила бошлаган эди. Ибрат 1886 йилдаёқ Тўрақўрғонда очган мактаб «ҳижо усули»да ўқитиладиган қадимий мактаблардан жиддий фарқ қилиб, жадидларнинг «усули савтия» мактабларига яқин бўлгани тадқиқотчиларимиз томонидан аниқланган. «Усули жадид» мактабини эса 1907 йили ўз уйида очиб, унда ўзи ёзган дарслик ва қўлланмаларни ҳам ўқитган.

Шундан сўнг волидаи муҳтарамасини муқаддас Каъба зиёратига олиб боришни ўзи учун бурч деб билган Исҳоқхон тўра, тақдири илоҳий тақозосига кўра онаси Жиддада вафот этгач, Туркия, Болгария, Юнонистон, Италия, Ҳиндистон, Шарқий Туркистон каби юртларда салкам ўн йилча ҳаёт кечириб, ҳар томонлама камол касб этиб, Тўрақўрғонга қайтади ва ўша даврнинг сиёсий-маданий ҳаётига шўнғиб кетади.

Исҳоқхон фаолиятининг энг нурли қирралари у дастлаб Тўрақўрғонда ташкил этган ва кейинчалик Наманганга кўчирган «Матбааи Исҳоқия» билан боғлиқдир. Бу ноёб матбаа ўз даврида ҳам, шўролар ҳукмронлиги йилларида ҳам ўлканинг нуфузли зиё маскани вазифасини адо этгани сир эмас. Унда замондош жадид маърифатпарварларининг, жумладан Ибратнинг ноёб китоблари, тарихимиз, тилимиз ва шеъриятимиздан ажиб намуналар чоп этилган.

Ибрат ўз даврининг йирик публицисти сифатида қизғин фаолият кўрсатди. Биргина «Туркистон вилоятининг газети»да унинг қаламига мансуб 35 публицистик мақола чоп этилганиёқ фикримизни тасдиқлайди.

Ибратнинг янги усул мактаблари бунёдкори, йирик лингвист ва тарихчи олим сифатидаги, умуман, кўпқиррали ҳамда таҳсинга лойиқ фаолияти Туркистонда мустамлака тузумининг биринчи босқичида, айниқса, шўролар зўравонлиги шароитида мунтазам равишда таъқиб-тазйиқ остига олингани, пировардида эса бу фидойи инсон қатағон қурбони бўлгани қалбларни ларзага солади. Масалан, аввал бошданоқ унинг янги усул мактаби ёпилиб, ўзи «кофир» дея бадном қилингани, халқ корига яраш учун кечани-кеча, кундузни-кундуз демай битган илмий китоблари мустамлака маъмурияти тўралари томонидан писанд қилинмай, чоп этилмай келгани, шўролар даврида барча хизматлардан мосуво этилиб, ҳатто қарилик нафақасига ҳам лозим кўрилмай, иқтисодий тангликда яшашга мажбур қилингани, 75 ёшли мункиллаган чол қамоқхонада не-не азобларга солиб ҳалок этилгани шўроларнинг инсонийликка нечоғли ёт сиёсат юритганига яна бир далилдир.

* * *

«Танланган асарлар» Ибрат шеъриятидан бошланади. Ундан ўрин олган янгича маърифатпарварлик йўналишидаги «Газет хусусида», «Тарихи чопхона», «Тарихи вагон Исҳоқхон Ибратдин», «Маданият ҳақида маснавий», «Изҳори ташаккур» ва бошқа манзумаларда Фурқат, Комил, Анбар отин, Сатторхон каби янгича маърифатпарварлар шеъриятида учрайдиган анъанавий мавзулар акс этади. Ибрат ўзининг янгича йўналишдаги «Луғати ситтати алсина», «Жомеъ ул-хутут», «Мезон уз-замон» каби йирик асарлари ва ўша давр матбуотида эълон қилинган мақолаларида ҳам бу мавзуга кўп томонлама ва кенг мурожаат этади.

Ибрат шеъриятида лирик асарлар салмоқли ўрин тутади. Муҳаббат мавзуидаги шеърларида у кўп асрлик бой мумтоз шеъриятимиз анъаналарини давом эттиради, ўтмишдаги улкан сўз санъаткорлари ғазалларига татаббулар қилади, замондош шоирлар қатори мувашшаҳ жанрида ҳам кучини синаб кўради. Бу ўринда Исҳоқхон тўранинг «Бўлубдур» радифли ғазали буюк Навоийнинг шу радифли ғазалига татаббу эканини, «Ўтар» радифли ғазал эса Эшонхон исмли дўстига мувашшаҳ тарзда битилганини айтиш мумкин. Шуниси ҳам борки, Исҳоқхон Ибратнинг ижтимоий-сиёсий мавзулардаги, янгича маърифатпарварлик йўналишидаги шеърларига қараганда унинг муҳаббат лирикаси шеър техникаси жиҳатидан анча мукаммал бўлиб, уларда муаллифнинг эҳтиросли бадиий кашфиётлари, ўзигагина хос жиҳатлари яққолроқ сезилади.

Шоирнинг «Бўлубдур» радифли ғазалидаги:

Оҳим тутуни-ла рўзгорим
Ялдо тунидай қаро бўлубдур.
Тан боғидин андалиби жоним
Кўйингни тилаб жало бўлубдур,

ёки «Ўтар» радифли мувашшаҳидаги:

Хулқи хўбу ҳам кулоси доимо эгри турур,
Бошига қўнган у тожи тожи афсардин ўтар —

сингари оҳорли мисралари фикримиз далилидир.

«Танланган асарлар»да шоирнинг бу каби асарлари қатори яна бир қанча янги шеърлари аниқланиб, илмий истифодага олиб кирилгани нашрнинг муҳим ютуғидир. «Ислоҳи миллат», «Изҳори ташаккур» каби миллий уйғониш ғоясини тарғиб этувчи шеърлари шулар жумласидандир.

«Танланган асарлар»дан Исҳоқхон тўра қаламига мансуб «Тарихи Фарғона» асарининг янги қўлёзма манба асосидаги нашри ҳам ўрин олган. Мутахассисларга аёнки, асарнинг Иноятхон Улуғхўжа эшон ўғли томонидан кўчирилган дастлабки нусхаси йўқолиб, кейинчалик худди шу котиб томонидан қайта кўчирилган. Маълум бўлишича, котиб кўчирган дастлабки нусха бутунлай йўқолиб кетмаган бўлиб, қандайдир йўллар билан Ўзбекистон Фанлар академияси Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти қўлёзмалар бўлимига келиб тушган ва ўша ерда сақланаётган экан.

«Тарихи Фарғона»ни ўша манба асосида нашрга тайёрлаган тарихчи олимлар Ҳайдарбек Бобобеков ва Маҳмуд Ҳасаний уни «Камалак» нашриёти томонидан чоп этилган «Мерос» китобига киритган эдилар. Ушбу ноёб тарихий манбани «Танланган асарлар» учун тайёрлаш чоғида эса Улуғбек Долимов ҳамда Нурбой Жабборов қўлида асарнинг ўша котиб томонидан кейинчалик кўчирилган бошқа нусхаси ҳам бўлган. Ўзбекистон Миллий университети доценти марҳум Саттор Ҳайдаров Наманган тарафдан топиб, устози, марҳум профессор Ғулом Каримовга ҳадя қилган бу кейинги нусха ҳозирда университет ўзбек филологияси факултетида, «Профессор Ғулом Каримов фонди»да сақланади.

Битта котиб томонидан турли йилларда кўчирилган бу икки нусха орасида турли тафовутлар ҳам мавжуд. Чунончи, кейинги нусха асар муаллифи томонидан кўриб чиқилиб, унга аввалги нусхада учрамайдиган: «Таҳрир ва тасвиди Ибратдан. 1333 ҳижрийда, яъни муаллиф дастқалами иладурки, 1916 милодий.

Келди бошимга яхши бир овон,
Манга тавфиқ яротиб Субҳон.
Эрди Фарғона тарихи шуғлим,
Таълиф эттим келиб манга даврон.
Исми таснифиға бўлуб таърих,
Бекаму кўст лафзи бу «Фарғон» —

сўзлари ҳам битилган. Шеърий парчанинг сўнгги байтида муаллиф асарнинг яратилиши санасига хос таърих ҳам туширгани маълум бўлади.

Шуни ҳам айтиш керакки, У.Долимов ва Н.Жабборов олдинги нашрда тушиб қолган айрим жумла ва сўзларни тиклаб, хато ёки ғалат ўқилган баъзи ўринларни тузатиш юзасидан машаққатли иш олиб борганлар. «Мерос» тўпламидаги нусхада «Тарихи Фарғона»да келтирилган Қуръони карим оятларининг, Расули акрам ҳадисларининг ўзбекча маъноси берилмаган эди. «Танланган асарлар» учун уни нашрга тайёрловчилар ана шу камчиликни бартараф этганлар. Улар «Тарихи Фарғона»да келтирилган оятларнинг қайси суранинг нечанчи ояти эканини аниқлаб, ҳар бир оят ва ҳадиснинг ўзбекча маъносини берганлар. Бунда Қуръони каримнинг Абдулазиз Мансур тарафидан ўзбекчалаштирилган нашрига ва ҳадис китобларига асосланганлар. Бу ғоят сермашаққат ва оғир иш таҳсинга сазовордир.

Шунингдек, олдинги нашрда нотўғри ўқилган ибора ва жумлаларни асл нусхага мослаш юзасидан ҳам «Танланган асарлар»даги нусхада эътиборга лойиқ ишлар қилинган.

У.Долимов ва Н.Жабборов «Танланган асарлар»га ёзилган салмоқли сўзбошида «Тарихи Фарғона»нинг XIX аср сўнгги чорагида ва XX аср бошларида битилган Қўқон хонлиги тарихига оид асарлардан фарқини ҳам кўрсатиб ўтадилар: «Тарихи Фарғона» муаллифининг ўзи ҳам бу хусусда: «...ислом муаррихлари аксарият ила ҳамма тарихлари умаройи бўлуб, жуғрофий, маданий ёки санойи бўлмай, фақат хонларнинг урушлари ила адо қиладурлар. Бинобарин, мен бу тарихимда муболағага ошуруб, мақтаб ва ақлнинг косасиға сиғмайдурғон сўзларни олмай, баъзи хурофий сўзларни ёзмай, тўғри ва ақлнинг косасиға сиғадурғон сўзларни олдим ва ажнабий тарихлардан кўпроқ ёздим... Бу «Тарихи Фарғона»ни ёзмоқдин мақсад... бани башарни(нг) тириклик қилиш саноат ва зироатлари, маданият ва бадавиятларини халқларга кўрсатмак, биздан кейин келадурғанлар ўтганларнинг турмуш ва қилмуш ва билмуш ишларидан ибрат олсун», деб ёзган эди.

Айни вақтда Ибратнинг Фарғона тарихига доир бу асарида баъзи фактик ва мантиқий хатолар ҳам мавжуд бўлиб, улардан айримларини кўрсатиб ўтмоқчимиз. Англашилмовчиликни бартараф этиш учун асарнинг кейинги нашрларида бу хусусда, албатта, ўқувчиларга изоҳ бериш лозим, деб ҳисоблаймиз. Масалан, муаррих Пўлатхон номи билан тахтга чиққан Исҳоқ Ҳасан қассоб ўғлини Муродхоннинг фарзанди сифатида келтиради. Амирлашкар Алимқулини Иқонда гўё умаролар маслаҳати билан бир сағира қул отиб, ўлиги ўша ерда қолгани ҳақида ёзади. Ниҳоят, сохта Пўлатхон номи билан майдонга чиққан тож даъвогарининг аслида кимлигидан бехабар бўлган «Тарихи Фарғона» муаллифи уни Қўқон хони Олимхоннинг ўғли сифатида тақдим этади. Худоёрхон хонликни ташлаб кетганидан то вафотигача бўлган даврни эса муаллиф саккиз йилдан ортиқ, деб кўрсатади.

Лекин бошқа манбалар, жумладан, Республика давлат архивида сақланаётган ҳужжатлардан маълум бўладики, бу шахс асло Муродхоннинг ўғли бўлмай, хонларга умуман алоқаси йўқ носфуруш Исҳоқ Ҳасан қассоб ўғлидир. Амирлашкар эса Иқонда эмас, Тошкент рус аскарлари томонидан босиб олишга киришилган 1865 йилнинг 7 майида Мингўрик мавзеида ярадор қилиниб, шаҳарга олиб кирилган, шу ерда вафот этган ва Шайх Ховванд Таҳур қабристонига дафн этилган. Шаҳар таслим бўлгач, генерал Черняев бир неча аъёнлари билан Алимқулининг қабрини бориб кўргач, унинг ўлганига ишонч ҳосил қилган. Худоёрхон 1875 йил июл ойининг охирида аввал Хўжандга, ундан Тошкентга келиб, Оренбург сафарига 11 августда йўл олганлиги ва 1882 йил ёз фасли бошларида вафот этганлиги маълум. Бинобарин, бу сана саккиз йилдан ортиқни эмас, балки салкам олти йилни ташкил этган.

Юқоридаги сингари айрим ноаниқликлардан қатъи назар, Исҳоқхон Ибратнинг республикамиз мустақиллиги йилларидагина ўқувчилар қўлига бориб етган «Тарихи Фарғона» асари ғоят муҳим манбадир. Зотан, муаллиф уни яратиш чоғида ўзига қадар битилган ўн беш чоғли энг салмоқли таворихномалардан фойдаланганини айтади ва уларни номма-ном келтиради. Булар орасида Мирхонднинг етти жилдли «Равзат ус-сафо»си, Тоҳир Муҳаммад бинни Имодуддин Сабзаворийнинг «Тарихи табақот ут-тоҳирий», «Тарихи Табарий», «Қомус ул-аълом», «Ҳидояи шариф», «Маноқиби Каъб ул-Ахбор», «Тарихи Шоҳрухий», «Қутадғу билик», «Бобурнома» ва бошқа ғоят муҳим тарихий асарлар бор.

Натижада, Ибрат «Тарихи Фарғона»ни ўзига замондош кўпгина муаррихларнинг юрт ҳукмдорлари юришлари ҳақидаги жангномалар тахлитида яратишдек номатлуб анъанасидан воз кечиб, ўлканинг жуғрофияси, табиати, деҳқончилиги, саноати, халқ ҳунармандчилиги ва бошқа жиҳатлари ҳақида ҳам бой маълумот берадиган қимматли манбага айлантирган.

«Танланган асарлар»га ёзилган кириш сўзида «Тарихи Фарғона»да Исҳоқхон Ибрат географ олим сифатида амалга оширган ишлар қуйидагича баён этилган: «Исҳоқхон Ибрат Фарғона водийси, ундаги шаҳар ва қишлоқларнинг тўла географик тавсифномасини беради, уларни ўраб турган қўшни давлатлар, тоғлар, ўлкадан оқиб ўтадиган дарёлар, иқлими, ҳавоси, ерлари, ҳайвонот дунёси, водийда яшайдиган халқлар, уларнинг ҳунармандчиликлари, экинлари, савдо-сотиқ ишлари ва ер ости қазилма бойликларига атрофлича тўхталиб ўтади». Зотан, «Тарихи Фарғона» муаллифининг ўзи ҳам асарнинг фазилатлари, бошқа тарихнавислар асарларидан фарқли томонлари ҳақида ўқувчилар учун муҳим маълумотларни берган.

Исҳоқхон Ибрат «Тарихи Фарғона»да тасвирланган кўпгина шахслар фаолиятини, ўша даврда рўй берган воқеалар сабабларини ҳар тарафлама пухта ўрганиб, шундан кейингина асарга киритганлиги маълум бўлади. Қўқонда 1842 йили Бухоро амири Насрулло бошчилигида амалга оширилган босқинчилик ҳақидаги маълумот ушбу фикрни тасдиқлайди. Бу воқеани ўз асарларида тасвирлаган кўпгина муаррихлардан фарқли равишда бу қатли омга, бир томондан, Қўқон хонлиги ва Бухоро амирлиги оралиғидаги Лашғар деган қалъа хусусида икки ҳукмдор ўртасидаги келишмовчилик мавжудлиги, иккинчи томондан эса, Муҳаммад Алихон уйланмоқчи бўлган канизакнинг ҳусни жамоли таърифини эшитган амир Насрулло унга «ғойибона ошиқ» бўлиб қолганлиги боис бўлганини ишонарли далиллар асосида кўрсатиб беради. «Тарихи Фарғона»да муаллиф томонидан илк бор ва қизиқарли ёритилган бундай ўринлар кўп бўлиб, улар китобхонни лоқайд қолдирмайди, асло.

Исҳоқхон тўра Ибрат публицистик мақолаларининг биринчи марта чоп этилгани «Танланган асарлар»нинг яна бир фазилати дейилса, асло муболаға бўлмас. Айниқса, Ахси шаҳри тарихига бағишланган мақола Ибратнинг миллатимиз кечмишини нечоғли теран билгани далилидир.

Маълумки, 1913 йилнинг июн-июл ойларида ўлка археология жамияти томонидан Ахси тарихига оид мунозара уюштирилади. «Туркистон вилоятининг газети»да бу ҳақда турли муаллифларнинг мақолалари чоп этилади. Шубҳасиз, Исҳоқхон тўранинг мақоласи улар ичида маълумотларга бойлиги, фикрларнинг кучли далиллангани билан алоҳида ажралиб туради. Бу мақоланинг янги нашрга киритилгани шу жиҳатдан ҳам аҳамиятли бўлган. Бугина эмас. Ибратнинг мустамлака маъмурлари Наманганда уюштирган сайлов кампанияси ҳақидаги, темир йўл, эски мактаб тўғрисидаги ва бошқа мақолалари ҳам унинг миллат учун нечоғли жонкуяр, етук зиёли бўлганини кўрсатади.

Янги нашрнинг муҳим ютуқларидан яна бири унга Исҳоқхон тўра Ибратнинг «Мезон уз-замон» асари матнининг киритилгани бўлган. Бу асарда кўтарилган масалалар фақат ўша пайтдагина эмас, бугунги кунда ҳам долзарб эканини таъкидлаш керак.

«Танланган асарлар»ни нашрга тайёрловчилар китобга кўплаб зарурий изоҳлар, иловалар киритганлар, тушунилиши қийин бўлган анчагина сўзлар луғатини берганлар. XIX аср охири — XX аср бошларидаги ўзбек маданиятининг энг йирик намояндаларидан бири бўлмиш Исҳоқхон тўра Ибратнинг ҳам назмий, ҳам насрий, ҳам публицистик, ҳам тарихнавислик асарларидан ташкил топган «Танланган асарлар»ининг чоп этилиши маънавий ҳаётимизда муҳим воқеадир. Бу ишни яна давом эттириш, улкан маърифатпарвар асарларининг тўла нашрини ҳам ўқувчилар ҳукмига ҳавола этиш даври келди, деб ўйлаймиз.

Сафар ОЛЛОЁР

КЎРКАМЛИК — ДИЛ МАЙЛИ

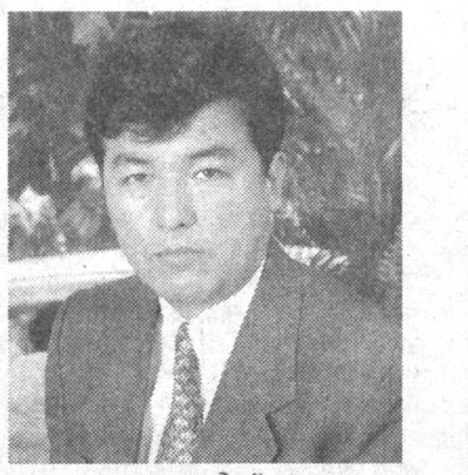

ГУЛ ФАСЛИ

Ерда нафис шивир — бойчечак саси,
Баҳорнинг ташрифи азал шунақа:
Қуёш табассуми...
Куртак хандаси —
Кулги-яллаларга тўлар минтақа.

Мўъжиза юз берар... парво қилмайсан,
Қара, сендан ўзга ҳамма маҳлиё.
Сени ром этмасми гул фасли— чаман,
Имконинг баҳордан имконлими ё?!

Атиргулнинг битта барра тиканин
Ясамоқ қўлингдан келармикан, айт.
Майсани улғайтган буғдой эканин
Ҳис этсанг тасанно дегайсан бу пайт.

Кечаги чанг қирлар — ям-яшил гилам,
Тунов кун чўп эди бу боғлар гули.
Во ажаб, гулгундир капалаклар ҳам,
Табиатнинг сеҳри — баҳор маҳсули.

Тағин ғафлат ичра қолмагил, эй жон,
Кўчат эк, боғ ярат, бекор ишни қўй.
Кўркамлик — дил майли, баҳраси — эҳсон,
Омонат баҳорнинг ҳар бир куни — тўй!

МУВОЗАНАТ

Ёшлик берган хаёлот билан
Кексаликнинг ҳисоботи тенг.
Аёлдаги назокат билан
Эркакларнинг фасоҳати тенг.

Тенг асосда дунёнинг бори,
Танҳо эмас ҳеч қайси иши.
Атиргулнинг инжа ифори —
Табиатнинг эрка хоҳиши.

Назар ташланг, шамол гувласа,
Сокинликнинг ўрни билинар.
Ором истаб бўри қувмаса,
Қуён жоннинг қадрин унутар.

Ўз ўрнида ҳар бир яхшилик —
Ёмонликка отилган ўқдир.
Гар ҳужумга бўлмаса ҳадик,
Ўқ сарфлашга ҳожат ҳам йўқдир.

Қўниш учун учиб юрар қуш,
Тўхташ учун чопар оху ҳам.
Онг ухласа, уйғотади туш,
Ёзиш учун йўнилар қалам.

Сингиш учун қайнайди булоқ,
Чиқиш учун киради ҳаво.
Нола қилмай туради, бироқ
Бўғилгандан янграйди наво.

Дарахт ўсиш учун қад ростлар,
Юрмоқ учун биз тик турамиз.
Яшамоқнинг шарти шу, дўстлар,
Ўлмоқ учун тирик юрамиз.

ФАРҚ

Юрагимга илҳом берган —
Шеърларимга солганим рост.
Балки фақат ишқий чиндан,
Балки севиб қолганим рост.

Жамолингиз жамолидай,
Ҳатто ойни уялтирар.
Унинг майиз бир холидай
Юзингизда бир хол турар.

Ғоят ўхшаш қошларингиз,
Гўзал — ўсма суртилмаган.
Уникидай сочларингиз —
Бир қулоч бор,
Қирқилмаган.

Кулишингиз ҳам ўхшайди —
Шўх-хандон ва маънолидир.
Юришингиз ҳам ўхшайди —
Хиромон ва иболидир.

Сиз ўшамас, билинг, ҳаргиз,
Мендан гина қилманг, дилдор.
У — онаси ўпмаган қиз,
Сизнинг эса жуфтингиз бор.

ИЛТИФОТ

Оддий инсон бўлиб яралганим ҳам
Энг катта мукофот эрур ҳарқалай.
Хоҳиш-иродамни айлаб мустаҳкам
Хушсухан имконлар бердинг бир талай.

Ҳаёт!
Менга ғоят меҳрибондирсан,
Қай дам келақолдинг бундай маслакка.
Ҳаттоки баъзида хўб уринасан
Онамнинг ўрнини билдирмасликка.

Мени қувонтирар илҳомланганинг
Ўзинг берган қайноқ илҳоминг билан.
Менга шеър бахш этган бағринг-гулшанинг,
Лекин қачон шоир чиқади мендан...

НАЖОТ

Гарчи, дунё — қизиқ бозор,
Ҳавасидан ҳасади кўп.
Етмагандай бу тало-тўп,
Лафзин бузар ғирромлар бор.

Ҳар ким молин мақташи чин,
Моли сотиб қўймаса бас.
Шундоқ экан, нечук ҳавас,
Ҳасадга-да жой йўқ лекин.

Бунда ҳар ким бўлса магар
Ўз молига ўзи эга.
Даллол нечун, улар нега
Бировларнинг молин сотар?!

Бундай жумбоқ бисёр, аммо
Ҳаммасини айтолмасман.
Ҳар кимники ўзига тан,
Ор-маслаги дилида жо.

Қочганда-ку дил шикаста,
Паноҳ истар қувган кас ҳам...
Мен ўзимни асролмасам,
Худо, мени Ўзинг асра!

Мақсуда ЭРГАШЕВА

Бахт дегани асли икки қуш...

ШОИРАНИНГ УҒИЛИШИ

Бир илоҳий чошгоҳ эди,
Ёмғир қуяр эди пақирлаб.
Ҳалқобларнинг юзида ҳубоб,
Қуйган сари кулар қиқирлаб.
Ёмғир, чақин, зумрад тераклар...
Қирга бориб санчилгувчи йўл.
Чучмомадек жажжи қизалоқ,
Сочи, қоши, ияклари ҳўл,
Қизғалдоқдек қизил кўйлаги
ёмғирларда бўлган шалаббо.
Бешдами ё олтида ёши,
Атрофида ёмғирли дунё.
Гўё ёмғир ишлари билан
Бирлашгандир ер билан само.
Ёмғир шаррос қуйган чошгоҳда
Бир мўъжиза рўй берди гўё.
Ёмғир эмас раҳмат сувлари,
Инган эди кўйлакчасига.
Ёмғирлари билан шариллаб
Дунё кирди юракчасига.
Ёмғир тинди, булутлар - атлас.
Сувда ҳубоб ёрилди бир - бир.
Очилгандек жаннат дарчаси
Ёмғир каби ёпирилди нур.
Кўк тоқига рангин камалак
Чизиб қўйди ярим доира.
Ва шу куни катта очунда
Пайдо бўлди митти шоира.

МУТОЛАА

Кумушбиби Зайнабни ҳам аяр эди,
Сочларини ой нурига чаяр эди.
Зайнаб томон кўзи тушса Отабекнинг
Рашк экан-да, барибир хўмраяр эди.

Рашк деганда осмондаги кун ҳам куйгай,
Ой ҳам куйгай, ой — кун билан тун ҳам куйгай
Севгисини бошқа уйга кузатгани
Бу дунёда ахир кимнинг кўзи қийгай.

Кумушбиби Зайнабни ҳам аяр эди,
Рўмолини гул шохига ёяр эди.
Қизғонарди ёрнинг битта нигоҳини,
Зайнаб рашкнинг оғусига тўяр эди.

Мен ҳеч бирин тарафини ололмайман,
Кумуш тугул Зайнаб бўлиб қололмайман,
Қодирийнинг руҳларига дуо қилиб,
Шу китобдан ҳеч кўзимни ололмайман.

* * *

Эй, ўтган ҳар куни армон бўлган қиз,
Гул каби юзлари сомон бўлган қиз,
Сенинг ишқинг менинг бегимга тушди,
Рашку, ишқу оташ чекимга тушди,
Сен бахтли бўлақол, ҳеч бўлмаганда.

Баҳорнинг гуллари сенга очилсин,
Рўмолинг учига кўнглим осилсин,
У шундай мағрурки, қўлим етмагай,
Шамолдек учсам ҳам йўлим етмагай,
Сен бахтли бўлақол, ҳеч бўлмаганда.

Унинг бардоши бор кечиб кетгани,
Менинг қанотим йўқ учиб кетгани,
Мен кўнгил деган бир шоҳнинг қулиман,
Мен кузда очилдим, қишнинг гулиман.
Сен бахтли бўлақол, ҳеч бўлмаганда.

Бахт дегани асли икки қуш экан,
Бири хуш экану, бири туш экан.
Менга тушимдаги қуш ҳам етади,
Шу қуш ҳам кўнглимни хушнуд этади,
Сен бахтли бўлақол, ҳеч бўлмаганда...

* * *

Деди гул, кўрсатиб шабнам
Менинг мундоқ шаробим бор.
Менам хушнуд бўлиб айтдим:
Ана, гулда гулобим бор.

Шаббодаларда айланиб,
Жавлон уриб ўйнайди гул,
Гул билан ўйнар кўнгил ҳам,
Менинг андак шитобим бор.

Боғда гул бир ерда жилмай,
Етгай ҳазоннинг фаслига.
То ҳазон фаслига етмай,
Менинг минг инқилобим бор.

Мен билиб етдим, магар
Гулга рангни ким берар.
Минг шукур айлаб дегайман:
Менинг зарра савобим бор.

Мен замон шоираси деб,
Ҳар нечук сўз ёзмагил,
Токи маҳшар ҳар сўзимга
Менинг не деб жавобим бор?..

* * *

Эҳ, мунча ҳам инжиқ экан кўнгил деган,
Сиз томонга бурдик кўнгил кемасини.
О, мунча ҳам, аччиқ экан, тахир экан,
Тотиб кўрдик муҳаббатнинг мевасини.

Кўнгил доим банди экан, билармисиз,
Ҳур бўларкан боғда фақат шаббодалар.
Тирикликнинг қўйидадир — банда экан,
Ҳур бўларкан фақат руҳи озодалар.

Қарамасман бу ўткинчи дунёсига,
Даво тополмаган ҳатто Синосига,
Занжир солган оқиб турган дарёсига,
Ошиқ бўлдим дунёларнинг зебосига.

Тополмадик оби ҳаёт булоғини,
Топдик фақат бу кўчанинг қийноғини,
Инжима дил, бир кун келиб кўтарамиз
Насиб қилса биз ҳам Ҳақнинг байроғини.

* * *

Ойни этак билан ёпдилар,
Сувни элак билан ёпдилар,
Ойга қараб ҳурар эди ит,
Оғзин суяк билан ёпдилар.

ҲИКОЯ

Комил АВАЗ

ҚАЙТАР ДУНЁ

Зарнигор қанча жон куйдирмасин, Исфандиёр жаҳлидан тушмади. Шу кунлари унинг миясида биттагина ўй чарх уради, ўғри мушукдан ўч олиш — на кундузи ҳаловати бор, на кечаси. Ўзиям бир нарсага аҳд қилса, бирёқли қилмагунча тинчимайди.

Зарнигор эрининг майдачилигидан куйиб, бирор кимга дардини ёзолмай фиғони фалак кунлари ойиси:

— Қўй, куйинма қизим, чекмаса, ичмаса, бирор суюқоёққа илашмаса, рўзғорим деса, яна нима керак сенга? Шукур қил, қизим, — дейди.

— Чеккани, ичгани яхши эди. Иштон бити! Ошхонага ҳам аралашади, босган қадамингни санайди. Болаларни зир титратади. Менга ишонмайди. Қиши билан ейдиган салатларгача, ичадиган компотларгача ўзи қилади. Ўтган йилги тайёрлаганларини ҳали еб адо этганимиз йўқ!

— Яхши-ку! Рўзғоринг бут, бозор-ўчар билан ишинг йўқ. Зорланма!

Зарнигорнинг зорлангани билан нимаям ўзгарарди. У эрининг феълини яхши билади. Ҳар бир тийин ҳисобда бўлиб қолган бу замонда эрнинг шундай бўлгани балки маъқулдир... Барибир Зарнигор эрини бошқа эркаклардай уйнинг ички майда-чуйда ишларига аралашмасдан, кўчадан гурсиллаб кириб келишини қўмсайди.

Исфандиёр Зарнигор ўйлаганчалик хасис эмас, аммо қўли очиқ ҳам эмас. Бари нарсанинг ўлчамли бўлишини, тежаб ишлатилишини истайди. Мол боқиб кўрди, емини етказолмай қийналди. Қараса, уйда чиқинди кўп, етти хазинанинг бири деб товуқ боқишга хуруж қилди. Лекин пешонасига товуқ боқиш битмаган эканми, ўзининг таъбири билан айтганда, зотдор товуқ тухумидан сайлаб ўн бир донани бир бостирди. Эрталаб товуқхонадан хабар олса, она товуқ мунғайибгина бир чеккада турибди. Бир донаям тухум йўқ. Исфандиёр ҳайрон бўлди, негаки, кеча ўзи қулфлаган, эрталаб ўзи очди. Товуқ остидаги тухумлар йўқ. Кимдан сўраб, кимдан алам олишини билмай дилтанг бўлди. Қўшниси Марайим ота тухумларингни илон ютган деди. Исфандиёр ишонқирамади, лекин товуғи тагига яна тухум бостириб пойлади. Тутса мажақлаб ташламоқчи эди. Йўқ, илондан дарак бўлмади.

Унинг илонни пойлаётганидан хабар топган Марайим ота «чакки қиласан, Исфандиёр, ҳар қайси махлуқ ўз ризқини ейди, магарам кўрсанг, илонга озор берма, хосияти ёмон, бадбахтлик келтиради, ёшлигимда кўрганман, қўшнимиз уй илонини чопиб ташлаб, машина авариясига учраган, уйига ўғри тушди, рўзғори пароканда бўлди», деди. Исфандиёр отанинг сўзларини шунчаки, расмиятчилик юзасидангина эшитди. У бундай ирим-сиримларга ишонмайди, чўпчак дейди.

Ниҳоят, жўжалар эсон-омон дунё юзини кўрди. Исфандиёр ўзида йўқ шод. Жўжаларга қараб ҳавас қилади, бири-биридан чиройли, кун-кунора санайди. Бироқ, қувончи узоққа бормади, уларнинг сони кундан-кунга камайиб борди. Барча ишини йиғиштириб, жўжаларига қирон келтираётган, унинг орзу-ҳавасини поймол этаётган махлуқ тўғрисида бош қотира бошлади. Ушласа бас, одамми у, илонми, мушукми адабини беради, бўғиб ташлайди, аламидан чиқади. Тамом, вассалом.

Бошқа бир ҳовли эркаси бўлмиш Қора мушук бугун эрталаб ёнида Арслонини кўрмай бироз ҳайратланди. Қаерларда қолди экан? Кечаси дайдиб, бирор гўшада қолиб кетадиган эмасди. Қора мушукнинг уйқусини биров бузмаслиги учун ёнидан бир қадам жилмас, айниқса, унинг қорни қаппайиб, қўриққа муҳтож вақтида бундай йўқ бўлиб кетиши сира ақидасига сиғмади.

Кўзларидан кундуз кунлари ҳам ўт чақнайдиган, борлиқ вужудидан куч ёғилиб, урғочи мушук зоти борки, бир қараганда эс-ҳушини оғдириб ташлайдиган Арслон янглиғ шижоатли бу ёш мушук билан ўрталаридаги яқинликдан, ўзига мустаҳкам суянчиқ борлигидан Қора мушукнинг ҳам юриш-туришида кибронаилк, ўзга бир жозиб навозишлик пайдо бўлди.

Суюклисининг оқ оралаган кўкрагига бошини қўйиб қуёшламада эркаланиб ётишини кўрган қай бир ғаламислар ҳасаддан ўзларини қўярга жой тополмай, тонггача миёвлашганлари сари Қора мушук аввалгисидан ҳам кўркамлашиб, наинки ўз ҳудудидаги, балки олис-яқин ўрамлардаги эркак мушукларнинг юрагига ўт солар, уларнинг бу ўрамга яқинлашишга юраклари бетламаганидан ўзини янада маснади маъво сезар, ташқари боғ-роғларни суюклиси билан айлангиси келар, негаким у ҳар қандай ман-ман деган мушукниям бир ҳамлада ғажиб ташлашга қодир. Чиройли, келишган, қувватлини севиш ҳамиша иккинчи томонни азобга солган. Қора мушукнинг хўрлиги келди.

Бу вақтда Арслондай шижоатли мушукнинг аҳволи чидаб бўлмас даражада хароб эди. Аралашмаса балки ҳеч гап йўқ эди. Ақли ноқислик қилди. Суюкли қора мушуги олдида тинчгина мизғиб ётган эди. Не бўлдию ён девор тепасида ўзидай чайир, бироқ сал ёшроқ мушук унинг оромини бузди. Аввал ҳам уни бир-икки бор кўргандай эди, аммо бу ерда нима қилиб юрганига онги етинқирамай, хириллаб қўйди. У кекирдагингни кўпам чўзаверма, дегандай кучлироқ хириллади. Арслондай шижоатли мушук аста ўрнидан туриб, хўмрайганча унга яқинлаша борди. У девордан тушиб қочди, бу қувди. У эски уйнинг томи усти билан қочиб қай бир лаҳзада кўздан ғойиб бўлди. «Ҳаҳ, қўлимга тушарсан», дея бўйнини осилтирганча қайтаётган эди, бошқа бир пастак том устида оғзида жўжа билан барваста бир мушук пайдо бўлди. Демак, жўжа ўғирлаб, қавмига иснод келтиряпти.

Арслон шижоатли мушукнинг ҳайвонлик қонида ўғри мушукка нисбатан ғазаб уйғонди ва бехосдан унга ташланди. Ўғри мушукнинг кучи етмаслигига кўзи етдими, оғзидаги жўжани ташлаб қочди. Жўжа потирлаганча том устида чийиллай бошлади. Ана шунда бизнинг қаҳрамоннинг баъзи махлуқларга хос бўлмаган раҳмдиллиги тутиб кетди ва жўжани оғзига қисганча ўғри мушук чиққан том тешигидан пастга, товуқхонага тушди. Жўжани ўз қавмига қўшиб энди томга ирғайман деганида Исфандиёр неча кунлардан бери ўғри мушукни тутиш учун тайёрлаб қўйган мосламаси билан хиппа босиб ушлади.

Одамнинг қўлига тушган ҳар қандай ҳайбатли ҳайвон ҳам бирпасда танобн тортилиб, мулойимлашиб қолади. Қазноққа тортилишидан бехабар арслон шижоатли мушук қилган яхшилиги учун мукофот олиши ўрнига бу қадар оғир жазога тортилиши етти ухлаб тушига кирмаган эди.

Исфандиёрнинг кўзлари қонга тўлди. Мушукни тўрга солиб товуқхонадан ташқарига олиб чиқди-да, ҳар эҳтимолга қарши керак бўлиб қоларсан дея деворга суяб қўйган болтани қўлига олди. Жон ҳолатда типирчилаётган, дарғазаб мушукни кўз очиб юмганча тўрттала оёғини чопиб ташлади ва боғ девори ортидаги ялангликка улоқтирди. Шундаям унинг кўнгли жойига тушмади.

— Чакки қилибсиз, бир-икки жўжани деб мушук бечоранинг жонини қийноққа солибсиз. Қайси бир авлиё этагида ухлаб ётган мушукни уйғотмаслик учун, пешини кесиб ўрнидан турган экан, дейдилар. Чакки қилибсиз, дадаси.

Зарнигорнинг сўзлари оғзида қолди.

— Ўғри мушукнинг жазоси шу! Мен авлиё эмасман.

— Биратўла ўлдириб қўяқолсангиз ҳам бўларди.

— Бировнинг молига кўз тикканга бу ҳам оз.

Зарнигор эрига гап уқтириш бефойдалигини билганидан бошқа индамади. Юрагининг туб-тубидан мушукка ачиниши баробарида қандайдир нохуш ғам-сириштликдан унинг эти жунжиккандай, андак саросималаниб турди.

Исфандиёр улкан савашда катта бир жасорат кўрсатиб қўйгандай жўжаларга дон сепди, нենидир хиргойи қилиб, ҳозиргина содир этган хунрезликда ҳақиқат у тарафида эканлигига ўзини ишонтирмоқчи бўлар, жўжаларини кўз қорачиғидай асраш, улар жонига қасд қилувчи ҳар қандай душманниям янчиб ташлашга камарбасталигини намойиш этиш учун анчагача товуқхонадан чиқмай айланиб юрди.

Қора мушук суюклисини ортиқ кутишга тоқат қилолмай, керишибгина ўрнидан қўзғалди. Кўча бошида қай бир жинсдошининг анойи миёвлашидан сесканиб, асаблари таранглашди. Унга бошқа бир мушукнинг фарёдли миёви қўшилишидан қавмига оғирроқ фалокат оралаганидан юраги гурсиллаб ура бошлади. Эгалари эшикларини очган бўлсалар ҳам ичкарига киришга, бирор нарса тамадди қилишга рағбати бўлмади, бир-бир одим ташлаб кўча томон кетди. Ташқарига чиқибоқ бир қарашда англадики, нотинчлик шунчаки сабукмас, улкан фожианинг ҳиди келаётганидан қадамини тезлатди. Қавми орасида энг кекса Ола мушук йўлида пайдо бўлди-да, бошини осилтирганча уни фожиа содир бўлган жойга эргаштириб кетди.

Дунёда биз билиб-билмаган сир-синоат бисёр экан. Ҳар тарафдан йиғила бошлаган катта-кичик мушуклар бошларини осилтириб, ҳар ер-ҳар ерда чўккаладилар. Тўрт оёғидан қон оқиб, у ёқдан-бу ёғига зўр бериб ағдарилишга уринаётганидан хижолатланибми, Арслон шижоатли мушук бу мудҳиш фожиада ўзининг бегуноҳлигини қавмига англатмоқ учунми, талвасага тушмай, ҳар қайсига ёлворишнишин боқмай, аста кўзларини юмди. У ожизлигини кўрсатмаслик учун не қиларини билмай, кўзларини қайта очиб осмонга тикилди. Атрофида дўсту душман баравар, қай бирлари ун чиқармай, қай бирлари энди ҳисҳаяжонига эрк бериб, уввос солиб йиғлаётганидан хўрлиги келди. Қора мушукка мен беайбман, дегандай жовдираб боқди.

Қора мушук учун ҳозир унинг айбли, айбдормаслиги эмас, оёқларидан тинмай қон оқаётган вафодорининг бу аянчли аҳволига кўмаклашиш дарди устун эди. У жон ҳолатда суюклисини ялаб, юлқай бошлади. Унинг тўрт оёғини бараварига ялаб, дардига малҳам бўлмоқлик илинжида ўзини ўнғайлади, кейин оғирини ташламай бағрига босди. Кекса мушук ишораси билан бари мушуклар тарқала бошлади. Ёшроқ, жаҳлдор мушуклар Исфандиёрнинг товуқхонаси устига чиқиб, бири олиб, бири қўйиб, намойишкорона миёвлашди.

Қора мушук майиб суюклисини беозоргина юнгидан тишлаб, овлоқроқ жойга судраб борди. Қон аста сизаётган оёқларини ялади, ўпди. Қон бироз тўхтагани билан оғриқ зўридан инграй бошлаган ёрига қандай ёрдам қилишини билмай тўрт тарафга аланглайди, нажот излайди. Кўмак истаб, эгалари олдига кетса бунинг ҳоли не кечишига ақли етмайди. Унинг қулоғига нелар деб шивирлади. Мушук тилини мушук тушунади. Арслони бошини ирғагандай бўлди. У аста уйи томон кетди. Ҳамишаги батартиб уйда унинг афтода ҳолига эътибор қилишмади. Ҳар кимнинг олдига бориб, ёрдам истар қарашлари билан боқди, лекин одамларнинг ҳам наинки ҳайвон зотига, балки ўзи-ўзлигигаям ҳа деганда қайишавермаслик дардига гирифтор бўлаётган бир вақтда Қора мушукнинг одам наслидан хафа бўлиши ноўрин эди. Ўзининг ризқидан бир тишламгина нонни оғзига қисганча Арслони олдига шошилди.

Ҳолдан тойганча хириллаб ётган муҳаббатига тик боқолмади. Кўзларидан ёш ўрнига оқаётган қонни тўхтатолмай, унинг оқ оралаган кенг кўкрагига бошини қўйди. Шунда Арслонининг кўзларидан илк бор ожизлик ёшлари сизиб чиқа бошлади. Қора мушук учун энди бу энг оғир жазо эди. Осмонга қараб нидо қилди.

Ўғри мушукдан қутулдим, энди бирор махлуқот товуқхона тугул, боғ девори олдига яқинлашолмайди, деб Исфандиёр нотўғри ўйлаган экан. Қайтага энди унинг ҳаловати батамом бузилди. Ҳар тусдаги мушуклар дастидан боши балога қолди. Ҳар куни қоронғи тушгандан тонг оқаргунча улар навбатма-навбат келиб қулоқларни батангга келтириб чинқиришади. Томдан-томга сакрайвериб қўни-қўшниларниям озорга қўя бошлашди.

Бир оқшом Исфандиёр ёмон туш кўрди. Ёнида кимсасиз тандир гуриллаб ёниб ётибди. Олови осмонларга ўрлаб, қоронғи дунёни ёритиб, ён атрофга кутқу солади. Қаердан ҳам кўкракларига оқ оралаган чайир бир мушук пайдо бўлди. Оғзида недир бор. И-е! Исфандиёрни ўзи-ку! Англолмади, мушукни биров қувдими, ё биров унга тош отдими, бирпас тандир устида муаллақ турди-да, Исфандиёрни олов ичига ташлаб юборди. «До-о-од!», деганча уйғониб кетди.

Исфандиёр ўрнидан оғир қўзғалди. Нохуш туши таъсиридами, ўзини ёмон ҳис этганча аста турди ва ҳар кунгидай эрталабки одатини тарк этмади. Товуқхона тарафга йўл олди. Иккита жўжанинг бўғизланганини кўриб фиғони фалакка ўрлади. Энди у чўқмор таёқ ясаб мушук зотига қирон келтириш учун тайёрлик кўра бошлади.

Мушуклар буни сезишдими, қасдма-қасдига кўпайгандан-кўпайиб, Исфандиёрнинг батамом тоқатини тоқ қила бошлашди. Шу оқшом қоронғи тушиши билан Исфандиёр чўқморини кўтариб жадаллик билан томга кўтарила бошлади. Фалокат оёқ остида деганлари тўғри экан, шу оқшом аксига олиб, Ой булутлар ортига яширинди. Шошганда лаббай топилмас деганларидай, бир ёнда мушукларнинг чинқириғи, бир ёнда жўжаларнинг безовталиги, ён қўшни итининг вовуллаши асносида Исфандиёр томга чиқдим-чиқдим деганда шоти қийшайиб, тик бўйи бетон йўлакчага йиқилди. Жон ҳолатда «До-о-од!», дея қичқирди. Мушукларниям, итниям овози ўчди. Худди унинг йиқилишини кутиб тургандай атрофга оғир жимлик чўкди.

Мана неча кундирким, Қора мушук Арслони олдидан кетмай азобларини тенг тортяпти. Қай бир мушуклар келиб далда бергандай айланиб-айланиб кетишади, бирлари узоқ ўтириб қолади. Бу оқшом Қора мушук учун энг оғир кечди. Арслони узоқ ингради ва батамом ҳолдан тойди. Булутлар орасидан бир кўриниб, бир кўринмай кетаётган Ой шуъласида, Исфандиёрнинг бир қаватчаям келмайдиган, бешоти чиқса ҳам бўладиган томдан йиқилиб, ўнг қўли билан ўнг оёғи синганига, чап қўли билан чап оёғи қаттиқ лат еганига ҳеч кимнинг ишонгиси келмасди.

Азалдан жонсарак, ҳовлиқма одамга дард ёпишмасин, бир азоби ўн чандон бўлиб бораверар экан. Муздек сув сўрайди. Ютоқиб ичмоқчи бўлади, ичидаги олов бир қултумгина сувниям ёндириб юборади, нафаси ичига қайтиб, анчагача ўзини ростлай олмайди. Жон талвасасида қийналаётганини кўрган аёли қандай ёрдам беришни билмай тўрт тарафга бошини уради. Исфандиёр «Эй Азроил, жонимни олақол!» — дея хитоб қилишга ҳоли келмайди.

Олти ой деганда бандаликни бажо келтирди. Шу оқшом қаро тун қўйнида кўтарилган шамолнинг қаттиқ гувламаси Исфандиёр хонадонидан чиққан йиғи сасини олис-олисларга олиб кетди...

Жанозага кўп одам йиғилди. Таниш-билиш, қариндош-туққан, ёр-биродарлар мотам тутишди. Ёш кетганига ачинишди. Кўз кўриб, қулоқ эшитмаган ғаройиб ҳодисанинг гувоҳи бўлишдан бехабар оломон ичкаридан майитни олиб чиқишларини кутиб ўтиришди. Майит қўйилгач, имом орқасига ўгирилиб, азадорларни сафда туришга даъват этиб, жанозани ўқиш учун олдига қаради-ю, ҳайратдан тили калимага келмай, очиқ кафтларини қулоқлари орқасига олиб борганча муаллақ қолди. Тобут устида ўтирган Қора мушукни кўриб эсдан оғишига бир баҳя қолди.

Оломон аввалига не гап бўлганига тушунмади. Бирдан бошланган шивир-шивир, бир-бировини туртиб англатаётган бу даҳшатли хунталабликда Исфандиёр тобути устида ҳукмдордай ўтирган Қора мушук важоҳатини кўрган одамлар ҳайратдан ёқаларини ушладилар. Оломон «астағфурулло», деб оғир гувранди. Бирор киши Қора мушукни майит устидан ҳайдашга ботинмади.

Қора мушук «қайтар дунё бу», дегандай атрофга бирров боқиб турди-да, тобут устидан аста тушиб, қибла девор томонга бир-бир оёқ босиб кетди. Муюлишдан бурилиб, кўздан ғойиб бўлди. Майдон бўйлаб имомнинг зори нолони янгради:

— Аллоҳу Акбар!..

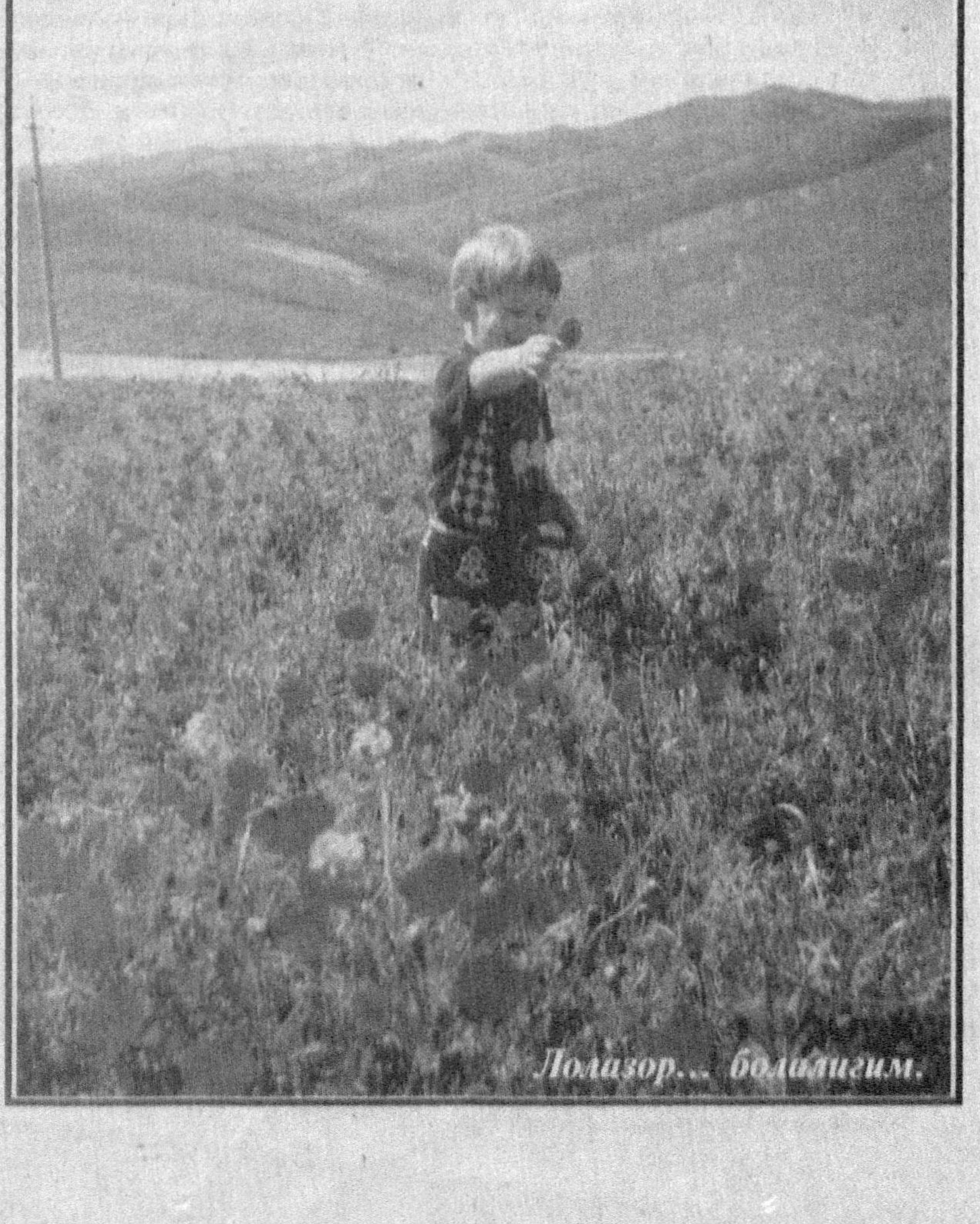

Лолазор... болалигим.

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририяти инглиз илоҳиётшунос олими Тимоти Уинтер (Абдулҳаким Мурод)нинг «XXI асрда ислом: постмодерн дунёда қиблани топиш» номли китобини уч минг нусхада чоп этди. Китобда муаллиф исломга илғор қарашлардан келиб чиқиб ёндашган, динимизнинг бугунги дунёдаги ўрни ва ролини кўрсатиб беришга ҳаракат қилган.

Мазкур нашр муносабати билан уни инглиз тилидан таржима қилган истеъдодли шоир ва таржимон ФАХРИЁРга бир неча савол билан мурожаат этдик ва эътиборингизга «XXI асрда ислом: постмодерн дунёда қиблани топиш» китобидан бир парчани ҳавола этаяпмиз.

ТАРЖИМА ВА АХБОРОТ АСРИ

Шоир ва таржимон Фахриёр билан суҳбат

— Фахриёр, илгари сизни ижодкор сифатида ҳам, таржимон сифатида ҳам диний мавзуга қўл урганингизни кўрмаган эдик...

— Тўғри, мен диншунос эмасман. Лекин Марказий Осиё минтақаси давлатлари миллий мустақилликни қўлга киритганидан сўнг рўй берган ўзгаришларнинг асл сабабларини тушуниб етиш учун ҳам диний, ҳам дунёвий нуқтаи назардан теран таҳлил билан йўғрилган адабиётларга эҳтиёж катталигича қолмоқда. Афсуски, бугун шу муаммога бағишлаб ўзимизда чоп этилаётган китобларнинг аксариятида уни соф диний муаммо деб қараш тамойили кўзга ташланади. Менинг мақсадим ўша эҳтиёжни баҳоли қудрат қондиришга интилиш эди.

— Айнан мана шу китобни таржима қилишингизга нима туртки бўлди?

— Бир танишимга зикр этилган муаммо сабабларини ўрганиш истагим борлигини айтганимда менга шу китоб кўлёзмасини ўқиб кўришни тавсия қилган эди. Ўқиб кўргач, маъқул топиб, таржима қилишга киришиб кетдим. Назаримда, ушбу мавзу кўпчиликни қизиқтиради.

— Сизнингча, муаллифнинг Европада туриб исломни тадқиқ қилиши тўғрими?

— Менингча, бугунги кунда кимнинг қаерда яшаши эмас, нимани ва қандай тадқиқ қилиши муҳимдир. Муаллифни ислом динида рўй бераётган жараёнларни четдан туриб кузатаётгани таҳсинга лойиқ. У жуда кўп ҳадис китобларини инглиз тилига таржима қилган, ислом илоҳиётшунослигидаги мўътадил ва теран қарашлари билан ном қозонган Имом Ғаззолий таълимотининг толмас тарғиботчисидир. Боз устига, Мисрда ва бошқа араб мамлакатларида таҳсил олган. Унинг аналитик фалсафа, постструктурализм сингари замонавий илмларни чуқур билиши дин билан боғлиқ муаммоларга янгича қарашида яққол кўзга ташланади. Битта мисол. У табиатни ғорат қилаётган Ғарб истеъмолчилик жамияти исломдаги нафсни тийиш ва камтарона ҳаёт кечириш йўли билангина омон қолиши мумкинлигини етарли далиллар билан исботлаб беради. Моддий қарашлар ҳукмрон бўлган бундай жамиятда унинг эҳтиёжларини қондириш кундан-кунга мураккаблашиб, табиий заҳиралар камайиб бораётган ва хомашё етказиб берувчи учинчи дунё мамлакатларини экологик ҳалокат жарига итараётган бир пайтда, халоскор дин сифатида исломга мурожаат этиш лозимлигини уқтиришнинг ўзи бўлмайди.

— Сиз китобга ёзган сўнгсўзингизда таржима жараёнида анча қийналганингизни, “...бундай мураккаб матнларни бевосита инглиз тилидан таржима қилиш урф бўлмагани»ни айтибсиз...

— Дарҳақиқат, китобнинг тили ҳам, услуби ҳам анча оғир. У оммага эмас, ислом масалаларини университетда махсус ўрганаётган толиби илмларга мўлжаллангандир. Шу боисдан, ўзбек китобхонига осон бўлиши учун 500дан ортиқроқ эскартма беришга, постмодернизм атамаларини махсус изоҳлашга эҳтиёж туғилди. Ваҳоланки, аслиятдаги эскартмалар 50танинг нари-берисида. Уларнинг ҳам аксариятида фақат манбалар кўрсатилган, холос. Муаллиф услубини сақлашга ва таржиманинг аслиятга мос бўлишига интилиш баъзан таржимонни чеклаб қўяди ва китобни ўзбекча жаранглатишни мушкуллаштиради.

— Китобнинг номланиши ғалати эмасми? Нега айнан “...қиблани топиш”? Унинг қаердалигини ҳамма билади-ку...

— Тўғри, ҳамма билади. Лекин биз постмодернизмни қай даражада биламиз? Уни, баъзи бир устозларга эргашиб, биз ҳам анъанага қайтиш деймизми? Масалани бундай қўйишдан олдин постмодернизм нима эканини билиб олишимиз керак бўлади. Ҳали модернизм керакми, йўқми, деб баҳслашиб ўтирган бир пайтимизда бирдан постмодернизмни инкор қила бошлаган муаллиф қарашларини қабул қилишимиз қийинроқ кечмайдими?..

Мутахассислар модернизмни услубга чексиз ишонч, унга сиғиниш, постмодернизмни эса услубни масхарабозларча ерга уриш, уни ўйинчоққа айлантириб олиш, деб талқин этишади. Боз устига, постмодернистлар ўз асарларида эссе жанри имкониятларидан фойдаланиб, бадиий тўқима билан ёзувчининг назарий қарашларини бир-бирига уйғунлаштириб юборади. Албатта, бу кўпроқ бадиий адабиётга тегишли гаплар. Аммо постмодернизмга фалсафий қарашлар системаси сифатида бундай баҳо бериш унчалик тўғри эмас. Масалан, унинг асосий атамаларидан бири деконструкциядир. Бунинг маъноси тасаввурларимизга ва нарсаларни кўриш усулларимизга ўрнашиб қолган муайян бир концепция туфайли пайдо бўлган концептуал тартибни бузиб ташлашдир. Унга кўра, бу дунёда муқим нарсанинг ўзи йўқ, ҳар қандай фалсафий ақида бемаъниликдан бошқа нарса эмас, мутлақ қадриятнинг ўзи йўқ. Мана шундай — ҳар бир нарсага шубҳа билан қаралаётган бир шароитда барча қадриятларнинг пойдевори ҳисобланган диний эътиқоднинг тақдири нима бўлади? Муаллиф китобда мана шу саволга жавоб ахтарган.

— Муаллиф ҳақида ҳам маълумот бериб ўтсангиз...

— Шайх Абдулҳаким Мурод 1983 йили Англиядаги Кембриж университетини араб тилида иккита ихтисос бўйича битирган. Сўнгра уч йил Мисрдаги Ал-Азҳар университетида анъанавий уламолардан ислом динини ўрганиб, яна уч йил билимини чуқурлаштириш мақсадида Жидда шаҳрида яшаган ҳамда Ҳабиб Аҳмад Машҳур ва яманлик бошқа уламолар билан яқин мулоқотда бўлган. Шайх Абдулҳаким Мурод 1989 йили Англияга қайтиб бориб, Лондон университетида икки йил турк ва форс тилларини ўрганади. 1992 йилдан бошлаб Оксфорд университетида докторант бўлади ва Усмонлилар империяси дастлабки даврининг диний ҳаёти тадқиқи билан шуғулланади. Айни пайтда у Лондондаги Мусулмонлар ўқув трасти котиби ва Кембриж университетидаги Яқин Шарқ тадқиқотлари марказининг Суннат лойиҳаси директоридир. Бу марказ ҳадис тўпламларининг араб тилидаги дастлабки илмий нашри билан шуғулланади. Шайх таржима билан ҳам шуғулланади. У инглиз тилига Имом Ғаззолийнинг “Иҳйа улум уд-дин” асарининг икки жилдини, М.З.Сиддиқийнинг “Ҳадислар китоби”ни таржима қилган.

— Бу китоб инглизчадан қилган илк таржимангизми?

— Йўқ, бундан олдин Ҳ.Клинтоннинг “Бир болага етти маҳалла ота-она” китобини, Эн-Эйч-Кей (Япония) корпорациясининг 30 серияли “Ипак йўли” ҳужжатли филмини, америкалик шоир Эдгар Понинг “Темурбек” достонини таржима қилганман.

— Умуман, ҳозирги кунда ўзбек тилига бошқа тиллардан қилинаётган таржималардан кўнглингиз тўладими?

— Мен масалани сал бошқачароқ қўйган, яъни бугунги кунда дунёнинг етакчи тилларида чоп этилаётган долзарб мавзулардаги китоблар ўзбек ўқувчисига етиб келаяптими, деган бўлардим. Биз бугун ахборот асрида яшаяпмиз. Ҳар бир жамиятнинг тараққиёти биринчи навбатда унинг ташқи дунё билан ахборот алмашуви суръатига боғлиқ бўлиб қолаяпти. Бинобарин, бошқа тиллардан китоблар таржима қилишда ана шу мезонга таянишимиз кераккa ўхшайди. Ҳиндистондан дунёга машҳур компютер мутахассислари етишиб чиқаётганини кўп эшитамиз. Уларда махсус технопарклар ёки Малайзиядаги каби кибернетик шаҳарчаларга устувор аҳамият қаратилаётгани ва миллиард долларлаб сармоя ётқизилаётгани бор гап. Аммо уларнинг дунё билан ахборот айирбошлаш борасидаги устунлиги бор, у ҳам бўлса, тил билан боғлиқ тўсиқнинг йўқлигидир. Дейлик, кеча Америкада бестселлер бўлган адабиётларнинг бугун Мумбай ёки Калкуттада чоп этилиши ҳам жамиятнинг иқтисодий-ижтимоий ўсиш суръатларини тезлаштиришда муҳим омил бўлиб қолаётгани шубҳасиз. Демак, биз ҳам ўша адабиётларнинг ўзбекчага таржима қилинишини жадаллаштиришимиз лозим. Бунинг учун эса юзлаб, минглаб етук малакали таржимонлар зарур. Биз эса ҳалиям кўп нарсани рус тилидан таржима қилаяпмиз.

— Мен бадиий таржимани назарда тутган эдим...

— Узр, сал чалғиб кетдим. Буни бадиий таржимада ҳам кўриш мумкин. Бугунги дунё адабиёти қаёққа қараб кетаётганини, унинг бўй-бастини белгилайдиган қандай асарлар яратилаётганини айни пайтда ўзбекчага таржима қилинаётган бадиий асарлардан билиб олиш мумкинми? Афсуски, йўқ. Балки ўзбек китобхони бундан 50-100 йил олдин яшаб ўтган ёзувчиларнинг асарларини она тилида ўқиши ҳам керакдир. Чунки ҳақиқий бадиий асар ҳеч қачон эскирмайди. Аммо бугунги адабий жараён-чи? Адабиётшунослик-чи, адабий танқид-чи? Биринчи навбатда, ўшалардан хабардор бўлишимиз керак эмасми?

— Бадиий таржима билан жиддийроқ шуғулланиш ниятингиз йўқми?

— Олдиндан бир нарса дейиш қийин. Ҳозирча бу борада ҳеч нарсани режалаштирганим йўқ. Айниқса, ушбу китобнинг таржима жараёни анча қийнаб қўйганидан сўнг. Лекин келгусида бадиий асарлар таржимасига қўл уриш ниятим ҳам йўқ эмас. Шулар сирасига америкалик социолог Олвин Тоффлернинг ўтган асрнинг 70 — 80-йилларида бестселлер бўлган, ўзбекчага айрим боблари таржима қилинган “Келажак карахтлиги”, “Учинчи тўлқин” сингари китобларини ҳам киритиш мумкин.

— ***Раҳмат.***

Аҳмад ОТАБОЕВ
суҳбатлашди.

Тимоти **Ж.УИНТЕР (Абдулҳаким МУРОД)**

УЛ ЗОТНИНГ КОМИЛЛИГИ...

Маълумки, ибодат инсониятга Меърож кечаси ҳадя этилди. У Расулуллоҳнинг пайғамбарлик фаолиятидаги энг муҳим воқеадир: чунки пайғамбаримиз шу кеча Аллоҳ таолонинг улуғ аломатларини англамоқ учун Ул зотнинг ҳузурига чиқишдай буюк шарафга ноил бўлди. У Аллоҳ бизга иноят қилган ваҳий, яъни ҳиссиёт орқали англанган воқеликнинг ифшосидир.

Пайғамбар (с.а.в.) Аллоҳнинг ҳузурида бўлганида унга танлаш имкони берилди. Унинг олдига шароб ва сут қўйишди. У сутни танлаганида Жаброил алайҳиссалом: **«Ҳудийта лил-фитра»** — «Сен фитратга ҳидоят қилиндинг», деди. Фитрат инсоннинг ибтидоий, соф, табиий майлидир.

Бундай фавқулодда воқеа эҳтиёткорлик билан ёндашишни талаб этади. Пайғамбарлик фаолияти, бинобарин, инсоният тарихининг фақат Аллоҳ билан бўлган олиймақом учрашув онларида фитрат хусусида сабоқ берилади ва у бизга суннатнинг бир қисми ва мағзи сифатида кўрсатилади.

Шароб ва сутдан биртасини танлаш бузуқчилик ва софликдан бирини танлаш демакдир. Қуръонда сут **холисан** — соф деб таърифланади. Шароб эса, уни тайёрлаш жараёнидан ҳам маълумки, табиатдан узоқлашишни англатади. У ҳам табиий суюқлик, бироқ айниган ҳолатдадир. Шуниси ажабланарлики, янги дунёдаги хўрандалар айниган таом ейишни истамайди, бироқ айниган ва бузилган суюқликни истеъмол қилишни ёқтиради. Кайф-сафо жараёни ҳам айнишдан ўзга нарса эмас. Шароб шишалари камдан-кам ҳолларда товарнинг сотилиш муддатини реклама қилади.

Шундай қилиб **«Ҳудийта лил-фитра».** Меърожнинг фаришта ривоят қилган пайғамбарлик анча равшанлашди. Расулуллоҳ (с.а.в.) саҳродаги оддий кўҳна шаҳар — Маккада таваллуд топди. У оддий деҳқончилик шаҳри бўлмиш кўҳна Мадинага ҳижрат қилади. Унинг динидаги салотда қиёмига етган маросимлар мусаффолик ва қадимги инсоният нафасига ўхшаш нарсалар тилга олинади. Улар сизу биз яшаётган замонга хос эмас: улар бизнинг кунлардаги одатларни заиф ва шарафсиз қилиб қўяди.

Янги дунё табиатдан йироқлашаётгани учун саросимага тушиб қолган. Саноат булғаётган денгизлар, ҳаво ва дарёлар инсоннинг очкўзлиги ва оддийликка нисбатан нафрати ифодасидир. Альцхеймер хасталиги, нафас қисиши, СПИД ва эркакларнинг бепуштлиги — турларнинг йўқолиб бораётгани хусусидаги жиддий огоҳлантиришдир. Рио-де-Жанейро конференцияси иссиқлик ажралиб чиқишини, бинобарин, айрим маҳсулот турларини ишлаб чиқаришни камайтириш талабини илгари сурди, бироқ у динлари жозибасини йўқотгани туфайли кўнгил эрмаги билан шуғулланишга ва ўзи учун ибодат қилишга ўтиб олган одамлар эътиборини тортиши мумкин бўлган унутиқ **зуҳд**нинг аҳамиятини тушунтириб бера олмади. Оддий кишилар органик маҳсулот сотиб олиш, алоэвера шампунидан фойдаланиш, синтетик буюмларни ишлатишдан имкон борича қочиш орқали ўзларининг бу борадаги хавотирини намойиш этмоқда. Бироқ бу ҳали мазмунга эмас, шаклга қайтишдир. Бирор киши ўз манбаи ва тақдирига эга бўлган ҳамда инсониятнинг ибодатдан иборат ҳаётини қўллаб-қувватлаш учун яратилган коинотни ва Биру Борни астойдил тан олиш ўрнига «табиий турмуш тарзи»ни фақат ҳаёт тарзи деб билса, унга буни тушунтириб ўтиришнинг кераги ҳам йўқ. Биз мусулмонлар сифатида табиий яшаш тарзини афзал биламиз ва бу хўжакўрсинга қилинадиган иш эмас. Буюк Аҳднинг қайтиши ўзимиз учун яратилган меъёрлар асосида яшашимиз зарурлигини талаб этади. Шоҳ Валиуллоҳ ҳар бир тур учун шариатни жорий қилганини айтади. Ҳар бир тур янги одам босим ўтказмаган тақдирда ўша шариатга содиқ қолади. Бироқ инсоният ўз генлари, гормонлари, жинси, яратганга бўлган интим — ичкин ҳисларини унутишга, бузишга қодирдир. Бу дисфункция нинг* асл сабаби **куфр**дир, чунки биз куфр жараёнида асл табиатимизни ўзимиздан яширамиз.

Ўзимизнинг табиий меъёрларимизни тузатиш йўли суннат кўринишидагина очиқдир. Фақат мусулмонларгина ўз дини асосчиси сингари ибодат қилади. Пайғамбар шаҳри Мадина ибтидоий шаҳар эди. Биз унинг юзларидан нур ёғиладиган аҳолисининг намунали турмуш тарзига эргашиб, аслимизга қайтамиз. Бинобарин, суннат бизга янги замоннинг заҳарланган денгизидан бундай булғаниш пайдо бўлишидан олдин ғамланган маҳсулотлар билан озиқланиб, хавф-хатарсиз сузиб ўтишга имкон берадиган ҳаёт қайиғидир.

Келинг, Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг турмуш тарзини эсга олайлик. Биз «турмуш тарзини танлаш» замонида яшаяпмиз, лекин биз фақатгина битта «турмуш тарзини танлаш»имиз мумкин. Модернизм улги олишимиз мумкин бўлган турли хил идеалларни намойиш қилади: биз Мадонна ёки Моника Левински, ёки президент Елцин, ёхуд Майкл Жексонга ўхшашимиз мумкин. Муқобил номларни истаганча келтириш мумкин. Бироқ Расулуллоҳ (с.а.в.)нинг нурли шахсиятини уларнинг ёнига қўйиб кўрсангиз, умуман, муқобилга ҳожат қолмайди. Пайғамбар учун инсонийлик Одам Ато комиллигидир. Унда ва унинг турмуш тарзида бизнинг шароитимиз учун юксак имкониятларни кўриш мумкин. Шунинг ўзи гўзалликдир: Ул зотнинг исмларидан бири бўлмиш **жамил** — «гўзал» сўзи ҳам фазилатларидан биридир. Пайғамбарнинг Аллоҳ билан уйғунлик ҳолатини ифодаловчи кўрсаткичларидан муҳими шуки, фитрат унинг хусусиятларидан биридир. Ва у кенгайган сари суннатнинг хусусиятларидан бирига айлана боради, шу боис барчамиз унда иштирок этишга ҳаракат қилишимиз зарур.

Ислом хусусидаги қарашларимиз шу ерга етганда **эҳсон** сўзи **ҳусн,** яъни гўзалликнинг ҳосиласидир.

Эътиборингизга пайғамбар гўзаллиги хусусида оғзаки суратга ўхшаш хотираларни ҳавола этамиз. Улар Имом Ғаззолийнинг **Иҳйа улум уд-дин** — «Диний илмларни жонлантириш» асарининг 19-китобидан олинган парчалардир.

«Аллоҳнинг расули кишиларнинг энг ҳалим табиатлиси, шунинг баробарида жасури ва адолатпарвари эди. Ул зот одамларнинг тақводори бўлиб, ўзининг **маҳрам**и бўлмаган аёлнинг қўлига қўлини ҳам теккизмас эди. Ул зот ўта саҳий бўлгани учун уйида бир кеча ҳадя қилинмай қолиб кетган на тилло, на кумуш танга бўлар эди. Мабодо, бериш учун бирор одам тополмай, бирор нарса қолиб кетсаю кеч кириб қолса, уйдан чиқиб кетиб, бирор эҳтиёжмандга бермагунча қайтиб келмас эди. Шунинг учун Аллоҳ унга оддий ва енгил таомлар: хурмо ва арпани тановул қилишни, қолган нарсаларнинг барчасини Аллоҳ йўлида ҳадя этишни раво кўрган эди. Ул зот ўзидан сўралган ҳадяни бермай қолмас эди. Чориғи ва кийимини ўзи ямар, рўзғорига қарашар, оила аъзоларига гўштни майдалашда ёрдам берар эди. Ул зот одамларнинг ўта уятчани, бирор кишининг юзига кўп тикилиб қолмас эди. Озод киши ёки қулнинг таклифи ва ҳадясини, ҳатто у бир ютум сут ёки қуённинг бир оёғи бўлса ҳам, қабул қилар, ўрнига бошқа бирор нарса берар эди. Ул зот **садақа**га берилган ҳеч бир нарсани ишлатмас ёки тановул қилмас эди. Жорияга жавоб қайтарадиган даражада мағрур ҳам, жанда кийим киядиган даражада камбағал ҳам эмасди. Ул зот фақат яратганнинг номидангина ғазабланар, ўзига ва яқинларига зарар етган тақдирда ҳам ҳақиқат ва адолат устувор бўлиши учун курашар эди».

«Ул зот очлик туфайли белига тош боғлаб юрар эди. Ул зот келтирилган овқатни ер, ейиш мумкин бўлган бирор таомни қайтармас эди. Мабодо, хурмони нонсиз келтирилса, қайтармас, қовурилган гўшт бўлса ҳам ер эди; агар дағал арпа нон бўлса ҳам, асал ёки бошқа бирор ширин нарса бўлса ҳам ер эди; мабодо, нонсиз фақат қатиқ бўлса ҳам қаноат қилгувчи эди».

«Ул зот камбағаллиги ёки зиқналиги учун эмас, балки бошқаларни ўзидан устун қўйгани учун Аллоҳ билан учрашишдан олдин қаторасиға уч кун, ҳатто арпа нон ҳам емади».

«Ул зот тўйларга борар, беморларни бориб кўрар, жанозаларда иштирок этар, ҳатто душманларининг орасида ҳам қўриқчиларсиз юрар эди. Ул зот энг тавозели, энг кўнгли очиқ ва кибрни билмайдиган зот эди. Ул зот узундан-узоқ сўзлашни ёқтирмайдиган сўзга уста эди. Ул зот энг оҳанраболи зот эди. Ул зот **дунё**да ҳеч нарсадан қўрқмас эди. Ул зот Яман жуббаси ёки жун чакмон, яъни кийиш мумкин ва қўлида бўлган кийимларни кийиб юрар эди. Ул зот нима тўғри келса, баъзан туя, баъзан от, баъзан хачир ва баъзан эшакни ҳам миниб кетаверар эди. Ул зот баъзи вақтлар ялангоёқ ва салласиз ялангбош яёв юрар эди. У Мадинанинг бошқа бир чеккасидаги беморларни ҳам зиёрат қилар эди. Ул зот мушканбарни яхши кўрар, қўланса ҳидларни ёқтирмас эди».

«Ул зот ўз қариндошларига нисбатан мушфиқ ва содиқ муносабатда бўлар эди, бироқ улардан ҳеч бирини иккинчисидан лавозимига қараб устун қўймас эди. Ул зот ҳеч кимни ҳақорат қилмас эди. Ул зот кечирим сўраган кишини кечирарди. Ул зот ҳазил қилар, бироқ ҳеч қачон ёлғон сўзламас эди. Ул зот ҳеч қачон шарақлаб кулмас эди. Ул зот ижозат этилган ўйинлар ва спорт турларини томоша қилар, аммо уларни танқид қилмас эди. Ул зот ўз заифалари билан пойга қиларди. Ул зотнинг атрофидагилар овозини баландлатиб гапирган тақдирда ҳам сабр қилар эди. Ул зотнинг битта қўйи бўлиб, оиласи учун унинг сутини соғарди. Ул зот ҳамроҳлари билан далаларни кезгувчи эди. Ул зот ҳеч қачон одамлардан камбағаллиги ёки хасталиги учун ҳазар қилмас, бирорта шоҳдан фақат шоҳлиги учун қўрқмас эди. Ул зот бойларни ҳам, камбағалларни ҳам ажратиб ўтирмасдан Аллоҳга даъват қилар эди».

«Гарчи на ўқиш, на ёзишни билган бўлса-да, жоҳилият ва қашшоқлик ҳукм сурган заминда на ота, на онаси бўлган ҳолда етим ва чўпонлик қилиб камбағал кун кечирган бўлса-да, Аллоҳ ул зотнинг табиатида барча эзгуликларни жамулжам этган эди. Бироқ Аллоҳ ул зотга инсон табиатининг энг гўзал жиҳатларини ва ҳар қандай мақтовдан юқори усулларини, анча олдин ва кейин ўтган пайғамбарлар тарихини, охиратдаги нажот ва зафарни, дунёнинг завқи ва фонийлигини, бурч бўлган рўза тутишни ва кераксиз нарсалардан тийилишни ўргатган эди. Аллоҳ барчамизга унинг измида бўлишни ва суннатига риоя этишни насиб қилган бўлсин. Омин, ё Раббилоламин!»

Имом Ғаззолий чизган бу жонли сурат биз улги олишимиз керак бўлган андозани, мутлақ гўзаллик соҳиби бўлган инсон комиллигини тасвирлаб беради. Унинг ҳаёти мукаммал яшалган ҳаёт эди. Инсоний комилликнинг ул зот билмаган ва баён қилмаган бирор жиҳати қолмаган эди. Ул зотнинг комиллиги эркакларнинг комиллиги табиатан қандай бўлиши кераклигини кўрсатиб беради.

---

* **Дисфункция** [*нем.* Dysfunktion < юнон. —]. *биол., тиббиёт.* Танадаги қайсидир бир аъзо ёки система фаолиятининг бузилиши. — *Тарж.*

Доимий ҳамроҳ

ҲАЁТ ИБРАТИ

Ҳаёт ҳикматга тўла. Буни назари тийрак, ақли ҳушёр, диёнатли, эътиқодли инсонлар ҳар қадамда илғайдилар, ўзлари учун зарур хулосалар чиқариб оладилар. Зотан, доно халқимиз бежизга: «Бирни кўриб фикр қил, бирни кўриб зикр қил», демаган. Ҳаёт ҳикматларидан ибрат олиб яшамоқ, ҳарқалай, инсон умрининг зое кетмаслигини таъмин этади, қолаверса, умрни, киши турмушини безайди, маънили-мазмунли кечишига омил бўлади.

Ҳаётий воқеалардан олган таассуротларини қоғозга тушириб, уларга ибрат бўлгули тарзда мазмун юклай билиш кишидан истеъдод ва кенг қамровли мулоҳазакорликни талаб этади. Омонулла ҳожи Нўъмонжон ўғли Муталовнинг рисолалари айни шундай хусусиятларга эгалиги билан эътиборни тортади. Унинг «Ёзувчи» нашриётида чоп этилган «Олий мартаба» деб номланган рисоласида муаллифнинг ҳаж сафари таассуротлари ғоят қизиқарли ва оммабоп тилда ёзилган. Мазкур китобчанинг ҳажга отланганларга яхши бир қўлланма бўлгани таъкидланади. Инсоннинг одоби, турмуш тарзи, баркамоллиги энг улуғ қадрият эканини, икки дунё саодати йўлидаги ибратли умр йўли шарафга лойиқ экани бу рисолада алоҳида таъкидланади.

Омонуллоҳ Муталнинг «Мовароуннаҳр» нашриётида чиққан «Ҳикматли дунё» номли китоби ҳам самимий талқин этилган ҳаётий воқеаларни ўз ичига олган. Бу рисолага ўша вақтда шоир Аъзам Ўктам сўзбоши ёзиб, унинг қуйидаги жиҳатларини алоҳида таъкидлаб ўтган эди: «Омонуллоҳ Мутал ўзи кўрган, эшитган, яъни қалбига таъсир кўрсатган ибратли воқеаларни қаламга олади. Катта нарсани даъво қилмасдан, ўзини ҳам, ўқувчини ҳам қийнамасдан баён этади. Маҳорат деганлари балки шудир».

Дарҳақиқат, бу рисола китобхонга турмушнинг аччиқ-чучугини татиган, имон-эътиқодли, синчков суҳбатдош каби таъсир кўрсата олади.

Ўтган йили «Мовароуннаҳр» нашриётидан Омонулла Муталнинг «Ҳисобли дунё» деб номланган яна бир рисоласи чиқди. Рисола аввалида Хива хонлигининг Оллоқулихон даври ҳақида ҳикоя қилинган «Охиратини куйдирмаган инсон» ва «Боғдан топилган хум» сарлавҳали воқеий ҳикоялар жой олган. Муаллиф Ватанимиз тарихининг бу даври бўйича тадқиқот олиб бориб, яқинда илмий диссертациясини муваффақиятли ёқлади. Тўпламдаги мозийдан олиб ҳикоя қилинган ҳаётий воқеаларда аждодларимизнинг имон-эътиқодда ибрат бўлгули амалларни рўёбга чиқаришганларини таъсирчан кўрсатади.

Шунингдек, «Ҳисобли дунё» рисоласида кундалик турмушда, ўзаро муомала-муносабатларда юзага келадиган воқеа-ҳодисаларнинг кўпчиликка намуна бўларли жиҳатларини бўрттириб кўрсатган қатралар, мўъжаз воқеий ҳикоялар жамланган. Оддий, самимий ифодаларга йўғрилган бу машқларида муаллиф ҳар биримиз деярли ҳар куни дуч келадиган, ўзимиз беихтиёр иштирокчисига айланадиган турмуш уринишларининг диққат қилишимиз лозим бўлган энг нозик нуқталарига эътиборимизни тортади. Рисоланинг мазмун-мундарижасига эса муаллифнинг ота-боболаримиз эътиқодига садоқатли, сабрбардошли, саховатли бўлишга даъват этувчи эзгу мақсадлари сингдирилган.

ТАҚДИМОТ

Ўзбекистон Бастакорлар уюшмасида «Ўзбекистон бастакорлари ва мусиқашунослари» китобининг тақдимоти бўлди. Китоб муаллифи — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, Ўзбекистон давлат консерваторияси профессори Аҳмаджон Жабборов.

Уюшма раиси композитор Рустам Абдуллаев бошқарган тадбирда композиторлар, санъатшунос ва мусиқашунослар, мусиқа санъати ихлосмандлари қатнашдилар.

Б.МИРСОАТОВ

«Бухоро мавжлари» журналининг 2005 йил 1-сони нашрдан чиқди

Журналнинг навбатдаги сонида буюк мутафаккирларимиз Алишер Навоий ва Заҳириддин Муҳаммад Бобурга бағишланган шеърлар, тадқиқотлар эълон қилинган. Таниқли шоир Тошпўлат Аҳмаднинг шеъри, адабиётшунос олим Иброҳим Ҳаққулнинг «Маърифат ва моҳият завқи» сарлавҳали мақоласи ҳазрат Навоий ва унинг ижодиётига бағишланган. Бобур 1525 йили эришилган ғалабаси шарафига ичкилик ичишни ман қилиш ҳақида олий фармон беради. Журналда ушбу фармон матни эълон қилинган (нашрга тайёрловчи У.Содиқов.)

Ойбек таваллудининг юз йиллиги муносабати билан Т.Аҳмаднинг «Тош туғён» сарлавҳали мақоласи, адабиётшунос С.Алиевнинг хотиралари ҳам «Бухоро мавжлари»нинг шу йилги илк сонида босилган.

Журналда бугунги наср ва назмга кенг ўрин берилган. Жумладан, шоирлардан Жамол Камол, Илҳом Ражаб, Дилшод Ражабнинг янги шеърлари, Темур Қурбон, Абдунаби Ҳамро ҳикоялари, Дилшод Жабборнинг эссеси, эронлик адиб Фаридун Тонкабонининг Э.Ёдгоров таржимасидаги новелласи журнал мундарижасини бойитган.

Шунингдек, ушбу сонда «Бухорийлар бўстони», «Буюк мутафаккирлар силсиласи», «Тарихий ҳақиқат», «Ривоят ва ҳаёт» сингари ранг-баранг рукнлар остида қизиқарли материаллар билан танишасиз.

«Бухоро мавжлари» журнали адабий-бадиий, маърифий нашр сифатида маданий ҳаётимиздан аста-секин ўзининг ўрнини топиб бораяпти. Айни пайтда журнал муаллифлари доираси кенгайса, фақат бухоролик ижодкорлар чиқишлари билан чекланиб қолинмаса, унга бўлган эътибор янада ошади, деб ишонамиз.

Журналларни варақлаганда...

Қозоғистон Республикасининг Маданият, ахборот ва спорт ишлари вазирлигининг нашри — «Жалын» журналининг 2005 йил 1-сонида ёш истеъдодли шоирамиз Хосият Рустамованинг бир туркум шеърлари эълон қилинди. «Турк дунёсининг адабиёти» рукнида берилган бу шеърлар муаллифини муштарийларга Ўзбекистон халқ шоири Усмон Азим таништирган: «Хосият — шубҳасиз катта шоира. Диди ва юраги бор одам. Сўзлари ниҳоятда рост, дардли ва ажабтовур тарзда самимий. Энг муҳими, мукаммалликнинг чексизлигини англаган ва ижод илоҳий иш эканлигини тушунган ижодкор».

Хосиятнинг «Жалын»да эълон қилинган туркумига унинг «Нажот» номли шеърлар китобидан жой олган («Маънавият», 2003) «Кетайлик... Кетишга йўллар етарли», «Қандай қарар кўзимизга энди ўлим!», «Ҳозирча бахтиёр яшамоқ мумкин», «Ой», «Ўтинч» сингари шеърлари киритилган.

Шеърларни қозоқ тилига Усен Умрзоқов таржима қилган.

САНЪАТ — ТАРБИЯ ВОСИТАСИ

Дилором Омонуллаеванинг номи фақат Ўзбекистонда эмас, балки чет элларда ҳам маълум. У эстрада қўшиқлари устаси, ёшларнинг эҳтиёжларини, талабларини, маънавий идеалларини яхши биладиган ва уларни ўз ижодида акс эттирадиган, тиниб-тинчимас устоздир.

Кўп йиллардан бери Д.Омонуллаева таниқли хонандалар — К.Раззоқова, К.Қаюмов, М.Сатторова, С.Назархон, О.Нечитайло, Д.Исмияминова ва бошқа санъаткорлар билан самарали ҳамкорлик қилиб келмоқда.

Биз Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, «Ўзбекистон — Ватаним маним», «Офарин» танловлари лауреати, консерваториянинг эстрада хонандалиги кафедраси мудири, композитор Дилором Омонуллаева билан суҳбатлашдик.

Учрашув

— Дилором Давроновна, ижодингизда эстрада мусиқаси марказий ўринлардан бирини тутишининг сабаби нимада?

— Биз эстрада мусиқаси деганда биринчи ўринда қўшиқни тушунамиз. Қўшиқ эстрада мусиқасининг юраги, асосий жанри. Қўшиқ мени ёшлигимдан жуда қизиқтирган, айниқса, Ботир Зокиров, Раъно Шарипова, Муҳаббат Шамаева, Юнус Тўраевлар қўшиқларини севиб тинглардим. Бундан ташқари, Ғарб эстрадасини жуда яхши кўрардим. Лекин эстрада жанрида ишлайман, деб ҳеч ўйламаган эдим. Консерваториянинг ассистентурасини битиргач, асосан симфоник ва бошқа йирик асарлар ёза бошладим. 90-йилгача 2 та симфония, фортепиано учун концерт, 2 та сюита, хор ҳамда камер оркестри учун кўплаб асарлар, романслар яратдим, қўшиқларни эса асосан болалар учун ёзганман.

90-йилларда радиода Наврўзга бағишланган қўшиқлар танлови эълон қилинди. Шоир Пўлат Мўмин билан танишиб қолдим. У киши менга: «Дилоромхон, менинг «Сумалак» деган шеърим бор, шунга қўшиқ басталаб бера оласизми?» деди. Рози бўлдим. Натижада ўсмирлар учун қўшиқ ёзилди. Ва шу танловда мен ҳам қатнашдим. Биринчи ўрин ҳеч кимга берилмади, 2-ўрин эса менга насиб этди. Ўша танловда жуда йирик композиторлар қатнашган эди. Шундан кейин таклифлар туша бошлади, Козим Қаюмов, Кумуш Раззоқова, Гулбаҳор Сулаймонова каби хонандалар кела бошлади. Натижада ўз устимда ишлашга ҳам мажбур бўлдим. Биз, авваллари, қўшиқ — бу енгил жанр, деб ўйлардик. Йўқ, бу жуда ҳам мураккаб, масъулиятли жанр экан. Чунки ёзилган қўшиқни миллионлаб одамлар тинглайди. Бинобарин, қўшиқнинг таъсири катта ва, албатта, масъулияти ҳам юқори. Қўшиқ шеъри маъноли, мусиқаси, аранжировкаси сифатли ва, албатта, ижро яхши бўлиши керак. Шундай қилиб 90-йилдан то ҳозиргача эстрада қўшиқларини ёзиб келмоқдаман.

— XX асрда асосан оммабоп фолклор қўшиқлари эстрадалаштирилар эди, XXI асрда ҳаттоки катта ашула, мақомлар ҳам эстрадалаштириляпти. Бунга муносабатингиз қандай?

— Масалага икки хил ёндашиш мумкин. Кимдир анъанавий мусиқага тегиш керак эмас, дейди. Менимча, анъанавий мусиқани чиройли аранжировка қилиб, замонага мос равишда янгидан гуллатса, мен фақат «Офарин!», дердим. Лекин кўпчилик эстрадачилар анъанавий мусиқани очиқдан-очиқ бузяпти, бундай ҳолни мен қабул қилолмайман. Майли, замонавий аранжировкалар, қандайдир янги қатлам бўлсин, лекин анъанавий шакл ва йўналиш сақланиб қолиши керак.

— Ҳозирги кунда ёш эстрада хонандаларимизда ўзига хослик, миллийлик етишмайди, бунинг сабаби нимада? Умуман, XXI аср мусиқасини қандай баҳолайсиз?

— Биласизми, бунга ҳам икки хил жавоб бўлиши мумкин. Замонавий эстрадамизда ютуқлар бор. Лекин асосий камчилигимиз шуки, бу санъат бугун умуман назоратдан чиқиб кетди. Санъат — тарбия воситаси, лекин афсуски, кўплар буни унутиб юборди, ҳаваскорлар кўпайиб кетди, ўзлари хом-хатала қўшиқлар ёзиб катта саҳнага чиқишмоқда. Уларнинг на овози бор, на қўшиқларида бир маъно бор. Ҳар бир асарни халққа эшиттиришдан олдин уни, албатта, бадиий кенгаш кўриб чиқиб, қўшиқ матнига, мусиқасига баҳо бериши керак. Бизнинг энг катта хатомиз шундаки, аксарият ёшлар мактаб, устоз кўрмасдан саҳнага чиқиб кетишяпти. Тайёр мусиқани Ғарбдан, Шарқдан олиб, озгина ўзгартириб, ўзбекча сўзларни қўйиб ижро этишяпти. Уларнинг кўплари ўзбек тилини ҳам билмайди. Мен Райҳон, Шаҳзода, Зебо каби ёшларни том маънода хонанда, дея олмайман. Уларнинг овози ҳам, диапазони ҳам йўқ, фақат кўринишлари бор. Балки қўшиқларида яхши аранжировкалар бордир, лекин шеъриятда семантика, яъни ички маъно деган нарса бор. Ана шундан келиб чиқиб, қўшиқдаги урғуларни, мантиқий талқинларни қўллаш лозим. Мен фақат бугунни ўйлаб ишлайдиган, сохта шуҳрат учун енгил-елпи ижод йўлидан борадиган «санъаткорларни» қўллаб-қувватламайман.

Мадина ХЎЖАЕВА
суҳбатлашди

ИЖОД ДОВОНЛАРИ

Бугунги ўзбек театри, унинг ютуқ ва муаммолари, етакчи санъаткорлари, хуллас, миллий театр қиёфаси ҳақида гап кетганда, республикамизда фаолият кўрсатаётган барча театрлар қатори қўшни республикалардаги ўзбек театрларида кечаётган ижодий жараёнлар ҳам, шубҳасиз, назарда тутилади.

Бундай жамоалар ичида Бобур номидаги Ўш вилоят ўзбек академик театрининг алоҳида ўрни бор. Мазкур театрнинг тамал тошини қўйганлар дастлабки фаолиятларини Бекназар Назаров, Раҳмонберди Мадазимов ва Иброҳим Мадазимов ташаббуси билан ташкил этилган драматик труппада бошлаганлар.

Ўша пайтларда томошабинлар Абдуқодир Исҳоқов, Жўрахон Зайнобиддинов, Исроилжон Исмоилов, Жалил Собитов каби актёрлар ижросини яхши кутиб олдилар. Мазкур труппанинг илк саҳна асари ўзбек миллий театри асосчиларидан бири Маннон Уйғурнинг «Туркистонлик табиб» спектакли эди.

Репертуарини бойитиб, иқтидорли актёрлар ҳисобига сафини кенгайтиришга муваффақ бўлган труппа 1929 йилдан профессионал театр мақомини олишга муваффақ бўлди.

Театр 1934 йили дастлабки йирик муваффақиятни қўлга киритди. Жамоа ўзининг биринчи директори Аҳматжон Тўхтаматов бошчилигида Ленинград шаҳрида ижодий сафарда бўлди. Завод-фабрикаларда намойиш этилган концерт дастурлари томошабинларда катта таассурот қолдирди. Жамоа бу шаҳарга 1984 йили яна гастролга борди ва янги мухлислар орттириб қайтди.

Шуни айтиш керакки, театр репертуаридан ўзбек, қирғиз драматурглари асарлари билан бирга, бошқа қардош халқлар ва жаҳон драматургияси дурдоналари ҳам ўрин олган. Ташкил топганидан шу кунга қадар мазкур саҳнада томошабин маънавиятини юксалтиришга хизмат қиладиган ранг-баранг мавзудаги 600 дан ортиқ асарлар мухлисларга тақдим этилди.

Сўнгги йилларда жамоа ўзининг сара асарлари билан «Наврўз», «Арт-Ордо — 2003», «Шарқ тароналари» фестивалларида, Қозоғистон, Тожикистон, Ўзбекистонда ўтаётган халқаро тадбирларда қатнашиб, совринли ўринларни қўлга киритиб келмоқда.

Ўш ўзбек драма театри босиб ўтган йўл бу даргоҳда турли даврларда фаолият кўрсатган машҳур санъаткорлар номи билан янада қадрлидир. Зеро, бу саҳнада ўтган йиллар мобайнида Тожихон Ҳасанова, Лайлихон Моидова, Розияхон Мўминова, Турсунхон Солиева, Неъматжон Неъматов, Толибжон Бадинов, Салоҳиддин Умаров каби бетакрор санъаткорлар ижод қилдилар.

Ўзига хос актёрлик мактаби яратган бу ижодкорлар анъаналарини бугунги кунда Ойтожи Шобдонова, Шавкат Дадажонов, Маҳмуджон Раҳматов, Баҳромжон Тўхтаматов, Расулжон Ураимжонов, Ҳаётхон Абдуллаева, Дилором Соипова, Самида Холматова каби кўплаб актёрлар давом эттирмоқдалар.

Муҳими шундаки, бу театр республикамиздаги бошқа кўплаб театрлар учун ҳам маҳорат мактаби вазифасини ўтади. Узоққа бориб ўтирмай, Ўзбек Миллий театрининг етук актёри, Ўзбекистон халқ артисти Эркин Комиловни олайлик. Биз билан суҳбатда Эркин ака Ўш театри ва унинг ижодкорлари ҳақида тўлқинланиб гапириб берди:

— 1962-64 йилларда шу театрда ишлаганман. Саҳна ҳаёти билан айнан шу ерда танишганман. Театр деган сирли оламни худди шу ерда яхши кўриб қолганман.

Онам «Равшан ва Зулхумор» спектаклига олиб тушганларидан кейин бу даргоҳ менинг энг севимли жойимга айланган. Қўлимга пул тушди, дегунча шу ерга югурардим.

Тожихон Ҳасанова, Лайлихон Моидова, Неъматжон Неъматов, Ёрқиной Ҳотамова каби етук санъаткорлар ишлашарди ўша пайтларда. Бу ердаги бетакрор, зўр санъаткорлар ижроси пойтахт театрларидаги мана-ман деган актёрлар ижросидан қолишмайди. Менимча, ҳозир ҳам шундай. Эсимда, «Адолат» спектакли аншлаг билан 100 мартадан ортиқ қўйилган.

«Мели Хоббону Наби товон» комедиясида Умаржон, Шарафиддин акалар яхши ўйнашган. «Орзигул» спектаклида Каримжон Ўринов ижроси ёдимда қолган.

Овози зўр артистларни айтмайсизми. Толибжон Бадинов, Жўрахон Раҳимовлар хонишини ким севиб тингламаган. Ойтожи Шобдонова, Мунира Раимжоновалар ижроси ҳам бир олам. Бу театрда ўрганганларим ҳозиргача асқотиб келяпти.

Бундай самимий мулоҳазаларни кўплардан эшитиш мумкин. Шубҳасиз, театр жамоасининг ютуғида шу ерда ижод қилаётган барча санъаткорлар, театрнинг бадиий раҳбари Бахтиёржон Тўхтаматов, бош режиссёр Ғанижон Холматов, бош рассом Азизилло Аҳметов, мусиқа бўлими бошлиғи Зокиржон Шокиров, балетмейстерлар Матлуба Мавлонова, Нуржаҳон Гапирова ва бошқаларнинг хизмати катта.

Ўш вилоят ўзбек академик театри жамоаси айни кунларда халқимизга ҳар томонлама мукаммал асарлар тақдим этиш йўлида изланмоқда.

Г.УМАРОВА

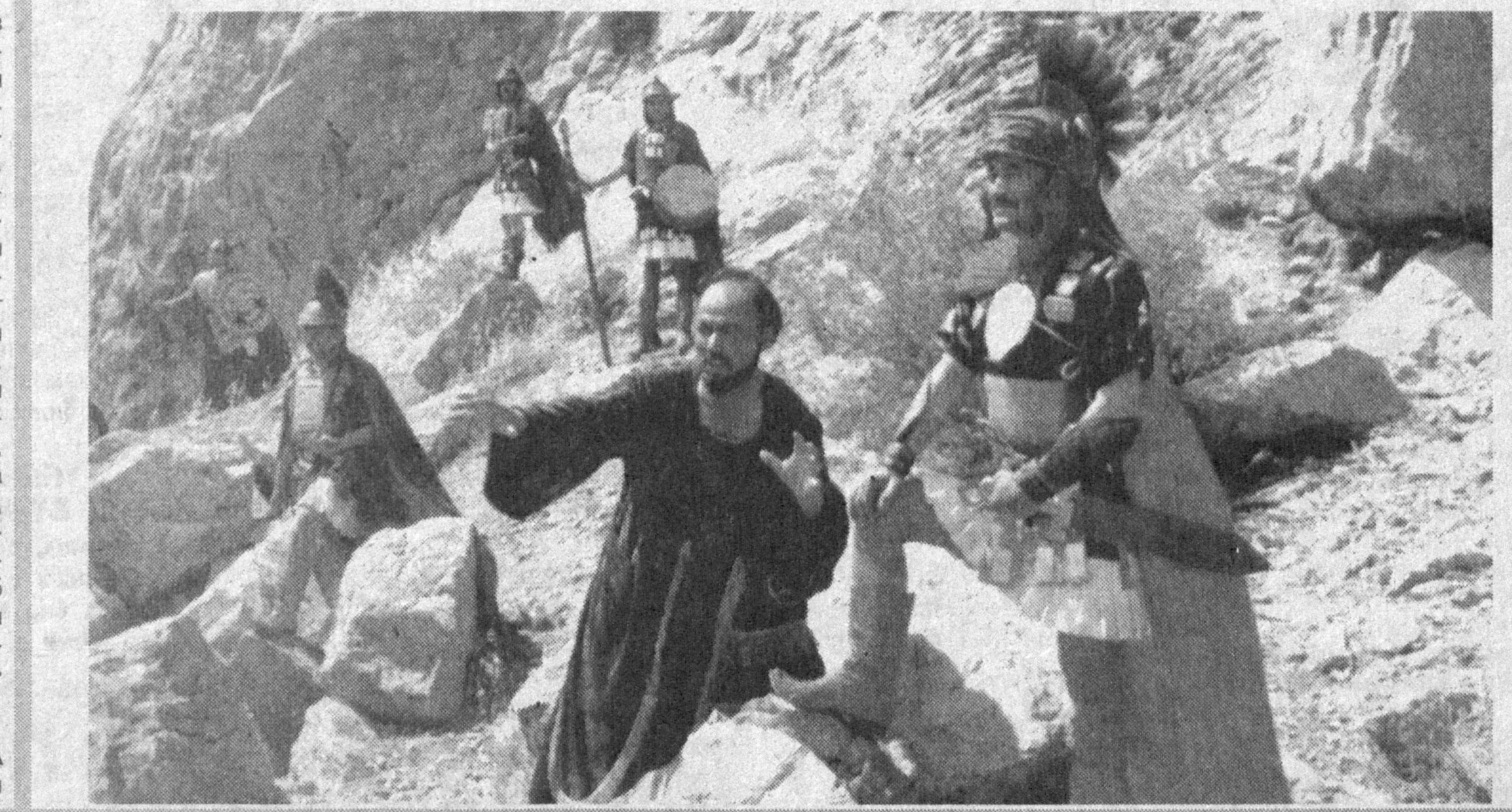

ТАНЛОВ ЯКУНЛАНДИ

Халқаро Амир Темур жамғармасида вазирликлар тасарруфидаги ўқув юртлари ўқувчи-талабалари ўртасида ўтказилган танловда 2005 йилги «Амир Темур стипендиатлари» аниқланди.

Танловга жамғарма раҳбари, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Али раислик қилди. Маданият ва спорт ишлари вазирлигига қарашли ўқув юртлари орасида Маннон Уйғур номидаги Тошкент давлат санъат институтининг санъатшунослик журналистика бўлими 3-курс талабаси Козимхон Саъдуллаев 1-ўрин, шу бўлимнинг 2-курс талабаси Ҳафиза Раҳмонова 2-ўринни эгаллаб, устозлар олқишига сазовор бўлдилар.

М.КАРИМОВА

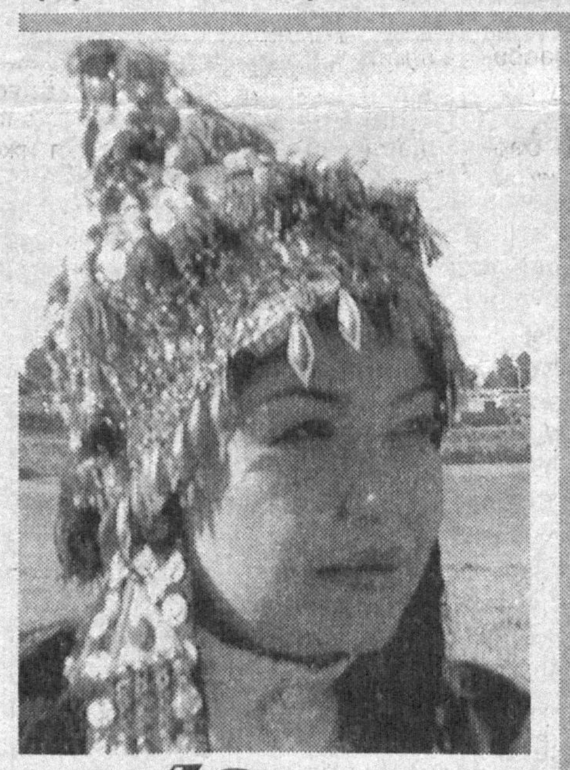

Эътироф

Ўзбек эстрада қўшиқларига яратилаётган клиплар ҳақида аксарият ҳолларда танқидий фикр билдирилаётгани ҳеч кимга сир эмас. Бунда асосан клипларда миллий руҳнинг йўқлиги, бизнинг миллий менталитетимизга тўғри келмаслиги таъкидланади.

Лекин яқинда бир клипни кўриб, «Мана, бўлар экан-ку!» дедик. Гап таниқли хонанда Ҳосила Раҳимованинг «Бийигул» қўшиғига (Шомурод бахши термаси, халқ оҳанги) ишланган клип ҳақида боряпти.

«БИЙИГУЛ»НИ БИР ТИНГЛАНГ

Ҳосилахон «Қаландар II», «Ушшоқ», «Айлагач», «Раъноланмасун» каби мумтоз ашулалари, фолклор йўналишдаги «Йил боши», «Воҳ-воҳ тўрам», «Тўн» каби хонишлари, «Муҳаббат», «Учратганда», «Соғиндим» каби замонавий эстрада қўшиқлари билан эл ичида танилди.

Бизга маъқул бўлган клипнинг қўшиғи ҳам анча машҳур. Клип сценарийси муаллифи — шоир Эшқобил Шукур, режиссёр — Хуршид Собиров.

Сурхондарё вилоятининг Жарқўрғон ва Денов туманларида тасвирга олинган мазкур клипнинг оммавий талқинида 100 — 150 киши қатнашган. Асосий ролларда эса Ҳ.Раҳимованинг қизлари Иқболхон ва Моҳибону ҳамда Шомурод бахши Тоғаевни кўрасиз.

Г.ФАЙЗИЕВА

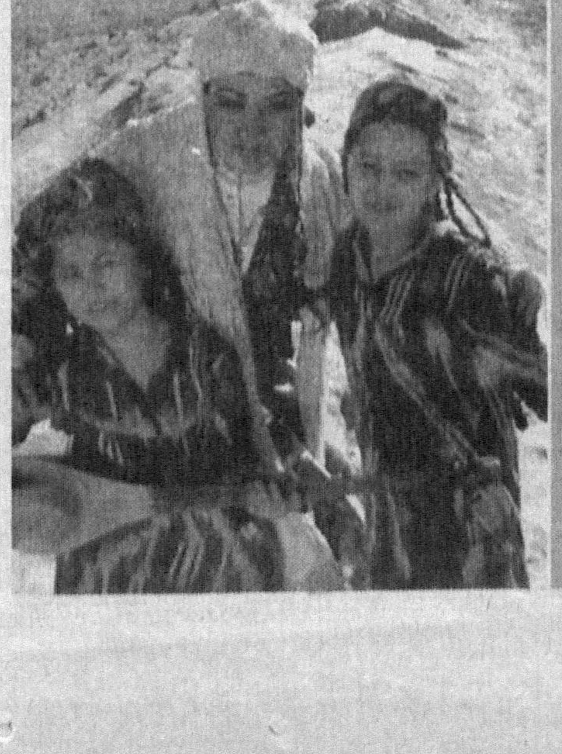

НЕГА АФҒОН РУБОБИ ДЕЙМИЗ?

Китобингизни ўқидим

Замонавий талабларга жавоб берадиган дарсликлар ва ўқув қўлланмаларини яратиш — ҳозирги давр педагогикасининг долзарб йўналишларидан бири ҳисобланади. Бу борада Ўзбекистон давлат консерваториясининг малакали мутахассислари, жумладан, «Шарқ мусиқаси» факултетининг профессор-ўқитувчилари фаоллик кўрсатишмоқда.

«Халқ чолғу асбоблари ижрочилиги» кафедрасининг етакчи мутахассиси, доцент Ғуломқодир Эргашевнинг ***«Афғон рубоби дарслиги»*** («Билим» нашриёти, 2004 й.) бу борада катта аҳамиятга эга бўлди. Мазкур дарслик муаллифнинг қарийб ярим асрлик илмий-педагогик тажрибаси, изланишлари маҳсули бўлиб, унда Шарқнинг қадимий чолғуларидан бири бўлган ***афғон рубоби*** (Афғонистонга тегишли чолғу асбоби эмас!) тарихи, рубоб ҳақида назарий ва услубий маълумотлар, ижрочилик маҳоратини ривожлантирувчи машқлар, сара куйлар ва мухтасар ансамблларга мўлжалланган асарлар берилган.

Афғон рубоби ижрочилиги фақат Ўзбекистондагина эмас, балки Шарқнинг кўпгина мамлакатларида кенг тарқалган. Бу мусиқий асбобнинг ўзига хос тембри, ижрочилик ва техник имкониятлари уни нафақат оркестр таркибида, балки якканавоз ва жўрнавоз сифатида қўллаш имкониятини беради.

Дарсликнинг биринчи қисмида афғон рубобининг пайдо бўлиш тарихини ёритишда кўплаб тарихий манбалардан фойдаланилган ва ушбу сознинг Шарқ халқлари ҳаётида катта ўрин эгаллаганлиги эътироф этилган. Дарсликда мазкур чолғу асбобининг моҳияти, тузилиши, техник имкониятлари ва унда куйларни моҳирона ижро этган Товур Жумаев (1918-1983), Усто Муҳаммад Умар (1906-1981), Эргаш Шукуруллаев (1922-1995), Умаржон Ҳамидов (1919-1985) ва бошқалар ҳақида маълумот берилган. Дарсликнинг махсус бўлимида афғон рубоби ижрочилигининг назарий ва услубий маълумотлари берилган. Тажрибали ижрочи ва педагог Ғ.Эргашев бу қисмда афғон рубобида ўзининг шахсий ижрочилик усулини ёритади. Муаллиф аниқ ва тушунарли тарзда ижрочилик ҳолатлари, мусиқий шартли белгиларни кўрсатиб берган.

Шуни айтиш жоизки, Э.Шукуруллаев ва Ғ.Эргашевлар афғон рубобининг тузилишига маълум ўзгартиришлар киритишган. Хусусан, унинг тузилмасини катталаштириб, олтинчи ва садо берувчи торларни қайтадан ўзгартириб қўшишган. Бу эса рубобнинг жарангдорлигини ошириб, ундан фойдаланиш имкониятларини кенгайтирган. Дарсликка ёш ижрочилар техникасининг ривожланишига ёрдам берадиган турли машқлар, гаммалар ҳамда этюдлар киритилган. Бундан ташқари, дарсликда турли халқ куйлари, мақомлар, Ўзбекистон композиторлари (Д.Зокиров, Т.Содиқов, М.Тожиев) ҳамда жаҳон мусиқаси классиклари (Ф.Шуберт, Ж.Бизе, М.Глинка, П.Чайковский, Р.Глиэр), жумладан, муаллифнинг асарларини ҳам ўз ичига олган катта мусиқий материал берилган. Шу билан бирга, дарсликда фақат афғон рубобида якканавоз ижрогина эмас, балки жўрнавозликда афғон рубобчилари учун мўлжалланган асарлар ҳам киритилганлиги унинг қимматини янада оширган.

Дарсликка киритилган барча асарлар методик тавсиялар билан бирга берилган. Бу эса ёш ижрочилар мусиқий материални ўзлаштиришлари жараёнини янада осонлаштиради.

Шуни таъкидлаб ўтиш жоизки, ушбу дарслик ҳам илмий, ҳам услубий ва амалий аҳамиятга эга бўлиб, рубоб ижрочилари учун қимматли қўлланма бўлиб хизмат қилиши мумкин.

М.ХЎЖАЕВА

Диққат: фестивал

«Диёр оҳанглари»га марҳабо!

Шу йилнинг апрел-октябр ойларида республика бадиий ҳаваскорлик жамоаларининг «Диёр оҳанглари» телевизон фестивали бўлиб ўтади. Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳамда Ўзтелерадиокомпания ҳамкорлигида ўтказилаётган мазкур фестивалнинг мақсад ва вазифалари ҳақида фестивал ташкилий қўмита аъзоси, Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар илмий-методик маркази раҳбарининг ўринбосари Ўткир ТОҲИРОВ қуйидагиларни сўзлаб берди:

— Мазкур тадбир республикамиздаги бадиий ҳаваскорлик тўгараклари, клублар ишини янада яхшилаш, иқтидорли ёшларни излаб топиш, уларнинг ўзлари қизиққан санъат турлари билан шуғулланишларига имкон яратиш, халқ ижодиёти ва ҳаваскорлик санъатини қўллаб-қувватлашни назарда тутади.

Телефестивал уч босқичда ўтказилади. Биринчи босқичда туманлар ва шаҳарлар тайёрлаган дастурлар саҳнада намойиш этилади. Иккинчи босқичда Қорақалпоғистон республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрининг йиғма жамоалари қатнашадилар. Уларнинг дастурлари телевидение орқали намойиш этилади.

Дастурга ранг-баранг жанрлар киритилган. Чолғу ва ашулачилар ансамбллари, рақс, хор, оркестр жамоалари, вокал, эстрада, фолклор гуруҳлари санъатнинг турли жанрлари бўйича ўз маҳоратларини намойиш этадилар.

Тошкентда ўтадиган учинчи босқичда вилоятларнинг энг сара жамоалари ҳамда Қорақалпоғистон ва вилоятларда ғолиб деб топилган яккахон ижрочиларнинг катта концерти республика телевидениеси орқали намойиш этилади.

Фестивал давомида дастурларнинг жонли ижро этилишига алоҳида эътибор берилади.

Якуний босқичда ғолиб жамоалар, алоҳида ажралиб турган яккахон ижрочилар дипломлар ва қимматбаҳо совғалар билан тақдирланадилар.

Ўйлаймизки, фестивалда янги, ёш истеъдодлар кашф этилади.

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Республика методика ва ахборот маркази Ўзбекистон Давлат консерваторияси билан ҳамкорликда «Таълим жараёнида ўқув таълим стандартлари ва дастурлари орасидаги узвийлик ва узлуксизликни таъминлаш масалалари» мавзуида услубий семинар ўтказди.

Семинарда таълим босқичларида мусиқий-назарий фанларни, ўзбек халқ чолғулари бўйича ижрочилик санъати босқичларини ўқитишни фаоллаштириш, замонавий қўғирчоқ театри ва ўқув жараёни муаммолари, мусиқали театр актёрини тайёрлаш, эстрада санъати, мусиқий овоз режиссёрлиги ва овоз операторлиги, мусиқа мутахассисларини тайёрлаш ва бошқа кўплаб долзарб масалалар ҳақида маърузалар тингланди.

* * *

Бекобод шаҳридаги Мирзо Улуғбек номидаги 16-ўрта мактабда шоирлар Салим Ашур, Рустам Мусурмон, Ашурали Боймуродовлар билан учрашув бўлди.

Ижодкорлар ҳозирги адабий жараён, ёшлар шеърияти тўғрисида фикр юритиб, ўзларининг янги шеърларидан намуналар ўқиб беришди. Шоир Салим Ашур «Туркистон» газетасининг ёшлар билан ижодий ҳамкорлиги, Рустам Мусурмон Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида ёш ижодкорлар билан иш олиб бориш анъаналари, янги адабий тадбирлар ҳақида сўзлади.

С.РАХМОНОВА

ОЛИС ЙИЛЛАР САДОСИ

Маълумки, ҳозир қутлуғ 100 йиллик юбилейи нишонланиш арафасида турган Мусо Тошмуҳаммад ўғли Ойбек бундан қарийб 55 йил аввал — 1949 йилнинг ноябрида Тошкент — Термиз — Кобул — Лаҳор — Карочи маршрути бўйича сафарга отланиб, биринчилар қатори Покистонга йўл очган адибдир.

У ўзининг «Покистон йўлларида» номли сафарномасида Ҳинд-Пок урду адабиётининг навқирон намояндалари Файз Аҳмад Файз, Аҳмад Нодим Қосимийлар билан учрашиб, уларнинг хонадонида бўлгани, мушоира қилишгани ҳақида ёзган.

Ҳиндшунос адиб Дадахон Нурий Покистондаги «Устоз қадамжолари» бўйлаб бир неча бор кезган, Ойбекни кўрган-учрашганлар билан суҳбатлашган.

СУРАТДА: Д.Нурий аллома Ойбекнинг тенгдоши, Покистон адабиётининг йирик вакили А.Н.Қосимий хонадонида.

«ЎзАС» колейдоскопи

«ЮНИФИЛМ» ПЕТЕРБУГРДА

Петербургда IV халқаро болалар кинофестивали давом этмоқда. «Юнифилм» деб аталган мазкур фестивалда бадиий, қисқа метражли ва ҳужжатли филмлар намойиш этилади.

Ҳар бир филм намойишидан сўнг томошабинларнинг кино ижодкорлари билан учрашувлари бўлиб ўтяпти. Фестивал дастурига оламга машҳур эртакчи Ганс Христиан Андерсоннинг 30 та эртаги асосида яратилган мултфилмлар намойиши ҳам киритилган.

БЎРИ ВА ҚУЁННИНГ ЯНГИ САРГУЗАШТЛАРИ

«Сеними, шошмайтур» (Ну, погоди) мултфилмини нафақат болалар, балки катталар ҳам севиб томоша қилади. Аммо бу мултсериалнинг давоми анча вақт ишланмай қолиб кетди. Яқинда рус мултипликаторлари ушбу сериални давом эттиришга қарор қилдилар. Шу йилнинг декабр ойидан бошлаб Россиянинг НТВ телеканали орқали «Сеними, шошмай тур»нинг янги туркумларини томоша қилиш мумкин.

Сценарий муаллифи Александр Курляндскийнинг айтишича, янги сериалларда бўри қуённи эмас, қуён бўрини таъқиб қилади. Чунки аввалги бўри билан қуён эндиликда ота. Бўрининг ўғли аълочи, скрипка чалади, отасига тортмаган. Қуённинг ўғли эса...

АПЕЛСИН КАСОФАТИ

Голливуд киноюлдузи, «Оскар» мукофоти совриндори, актриса Хилари Суонк Янги Зеландия суди томонидан 100 долларлик жаримага тортилди. Бунга актрисанинг мамлакатга апелсин ва олма меваларини декларациясиз олиб кирганлиги сабаб қилиб кўрсатилмоқда, – деб хабар беради «Нью Зиленд гералд» газетаси.

Аммо Суонк жаримани тўлашдан бош тортиб, Манукаку туман судига хат ёзди. Афсуски, бундан актриса кутган натижа чиқмади. Суд унга жарима тўлашдан бош тортганлиги учун яна 15 доллар қўшимча жарима солди. Суонк буни ҳам тўлагани йўқ. Можаро давом этяпти, қачон тугаши ҳам номаълум...

Шу ўринда яна бир гап. Янги Зеландияга озиқ-овқат маҳсулотлари божхонадаги махсус текширувлардан сўнг олиб кирилиши мумкин. Бунга амал қилмаганларни юқоридаги каби жазо кутади.

Интернет хабарлари асосида тайёрланди

Эркин УСМОНОВ

ЭНГ ДОНО ФИКР

Кўпдан бери ёзмай қўйгандим. Қайси куни ярим кечаси калламга доно фикрлар қуйилиб келабошладию, тўлғоқ тутган аёлдек шошиб қолдим. Уйқусираб ёзишга киришдим.

«Ичкиликбозликдан қутилай десанг, пиёниста улфатларингдан узоқроқ юр!»

Шу сўзларни ёздиму, ҳаяжонланиб кетдим. Нима бу? Даҳолик белгисими? Ахир бунақа афоризмларни Гоголу Чехов, Қодирийу Қаҳҳорлардан тортиб, Саид Аҳмадларгача ёзишган-ку?!

Яна доно фикр келиб қолди:

«Чекиш балосидан қутулай десанг, лабига сигарет қистирган одамларга қарамасликка ҳаракат қил!»

Буёғи кетди-и-и!..

«Электр ҳақини камроқ тўлай десанг, баъзан шаъмдан фойдаланиб тур! Барча буюк адиблар шаъм ва жинчироқ ёруғида мумтоз асарлар ёзишганини унутма!»

«Бировдан қарз олсанг, қайтарадиган ойинг ва кунингни айтгину, йилини айта кўрма!»

«Хотинимдан балога қолмай десанг, таниш жононлар билан телефонда гаплашаётганда зинҳор исмини тилга олма! «Эшмат, Тошмат» деб гаплашавер. Телефон дафтарчангда уларнинг исмини бироз таҳрир қилиб ёз! Масалан, «Мақсуда»мас, «Мақсуд», «Тожихон»мас, «Тоживой», «Лутфия»мас, «Лутфулла»...

Қарасам, доно фикрлар вулқондек қайнаб-тошиб келяпти. Шу пайт ёзув столимнинг бир четида ётган, кеча солиқ идорасидан келган чақириқ қоғозини кўрдиму, дами чиққан коптокдек бўшашиб кетдим.

... Ва навбатдаги «доно фикр» қоғозга тушди:

«Солиқ идорасидан безовта қилишмасин десанг, бунақа нарсаларни камроқ ёз! Газеталарда камроқ чиқ! Шунда қулоғинг тинч бўлади!..»

«НАТИЖА-ПАТИЖА»

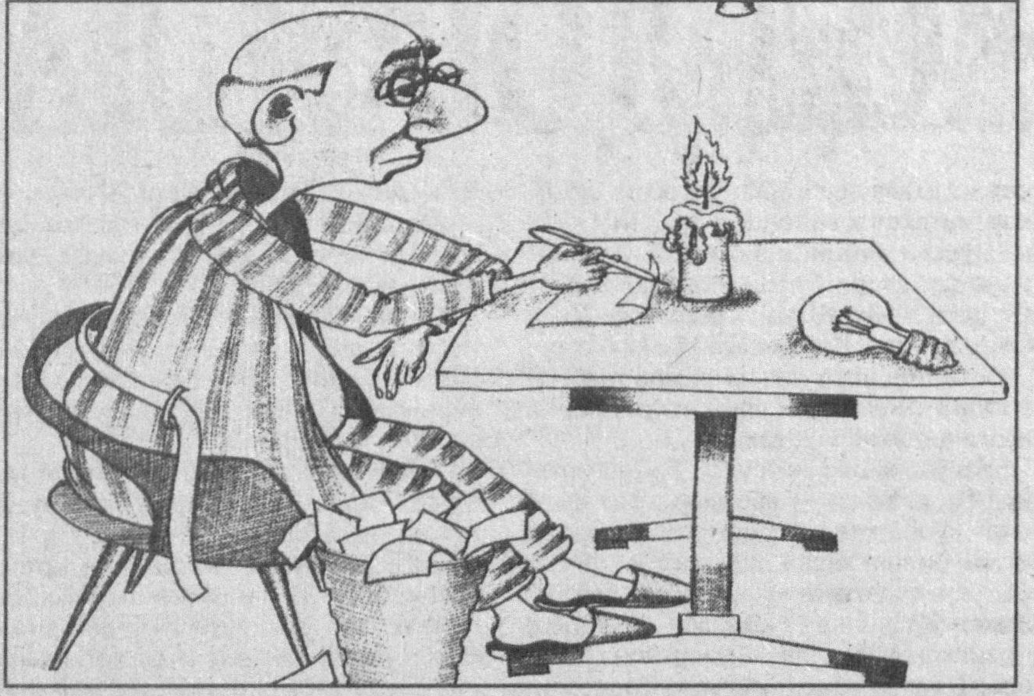

Мардиев ўзининг фамилиясига муносиб йигит эди.

Юзингда кўзинг борми, деб ўтирмасдан, дилидагини тилига чиқариб юборадиган, шарттаки ва дангалчилиги билан бошқа хизматчилардан ажралиб турарди. Мажлисларда ҳам раҳбарлар «Саволлар борми?» дейишса, ҳамма оғзига талқон солгандек миқ этмай ўтирар, фақат Мардиевгина коптокдек сакраб туриб, камчилигу нуқсонларни кўндаланг қилиб ташлайверарди.

Унинг шу одати янги бошлиқ Бўрибоевга унча ёқинқирамади. Бош бухгалтер индамасаю, бўлим мудирлари дами ичида ўтирсаю, синган-чиққан столларни тузатиб юрадиган бир чапани дурадгор бетингга сапчийверса, «этика»дан эмас-да!..

Навбатдаги мажлисда ҳам шундай бўлди.

Мардиев шартта ўрнидан туриб, «Ойлик-пойликлар вақтида берилмаяпти», «Мукофот-пукофотларнинг ранги ўчиб кетди», деб юборди.

Мажлисда бошқармадан ҳам вакиллар бор эди. Ҳамманинг дами ичига тушиб кетди.

«Танқид келажакнинг меваси» деганларидек, эртасигаёқ ҳосил берди. Ҳамма мукофот олди. Мардиевга эса бир мири ҳам чиқмади. Бухгалтерияга кирса, «Сизга «мукофот»мас, «пукофот», деб ёзиб қўйишибди. Аслида эса, унинг фамилиясини Бўрибоев рўйхатдан олдириб ташлаган экан.

Мардиев аразлаб бир ҳафта ишга чиқмади. Бу орада ҳамма ойлик олди. Унга беришмади. «Ойлик»ни ҳам, «пойлик»ни ҳам ишга чиқмаган кунлари учун ушлаб қолишди.

Жаҳли чиқиб кетган Мардиев шартта бошқармага шикоят ёзди. Ҳаммасини тўкиб солди. Уч кунда бошқармадан шундай жавоб келди:

«Ҳурматли Мардиев!

Бизга ёзган «шикоят-пикоят»ингиз билан танишиб чиқдик. Тез кунларда «комиссия-помиссия» юборамиз. «Текшириб-пекшириб» келишади...»

Орадан бир ой ўтди ҳамки, на «комиссия»дан, на «помиссия»дан дарак йўқ. Мардиевнинг ўзи айтмоқчи, ҳеч қандай «натижа-патижа» чиқмади...

Ана шу Мардиев ён қўшним бўлади. Қайси куни хуноби ошиб уйимизга кириб келди. «Бирон «пелетон»-«мелетон» қилмасанг бўлмайди, ука» деди.

Майли, деб ёздим. У «пелетон» бўлдими, «мелетон»ми, билмайман? Сиз уни юқорида ўқидингиз! Ҳозирча, Мардиев унинг «жавоб-павоб»ини, мен эса «гонорар-понорар»ини кутиб юрибмиз...

ЯНГИ ҚЎШИҚ

Уч юзга бир мошина,
Во-ҳай бола,
Беш юзга уч мошина,
Во-ҳай бола.

Ютсам қуруқ бормасдим,
Во-ҳай бола,
Ёргинамнинг қошина
Во-ҳай бола.

Рекламага ишондим,
Во-ҳай бола,
«Матиз» ишқида ёндим,
Во-ҳай бола.

Бор-йўғимдан айрилиб,
Во-ҳай бола,
Қарз кўтардим ва тондим,
Во-ҳай бола.

Ҳеч ким бермас бу замон,
Во-ҳай бола,
Бекорга бир мирини,
Во-ҳай бола.

Баҳонада билволдим
Во-ҳай бола,
Рекламанинг сирини,
Во-ҳай бола.

Бало ўйинчи.

Дунё — кенг...

КИМНИНГ ТУШИ ДАҲШАТЛИ?

Аёллар ва эркаклар кўрадиган тушлар бир-биридан ҳар жиҳатдан: мавзуига, давомийлигига ва уйқу чоғида организмда кечадиган ҳолатга кўра мутлақо фарқ қилади. Британиядаги психологик маслаҳатлар ва психоанализ уюшмаси олимлари ана шундай хулосага келишди.

Олимларнинг хулосаларига таяниб, Лондонда чиқадиган «Индепендент» газетаси эркаклар туши нисбатан оддий, ҳис-ҳаяжондан холи бўлишини ёзади. Аксарият ҳолларда улар тушида секс, иш, пул ва автомобилларни кўришади. Аёлларга эса кўпинча болалик чоғлари, гўзал табиат манзаралари намоён бўларкан. Улар тушларида тез-тез ҳавода парвоз этишаркан.

Уюшма аъзоларидан бири Филип Ходсон шундай дейди: «Аёллар тушининг характерли жиҳати безовталик туйғуси билан боғлиқ. Улар болалигини ва ота-оналарини тушларида тез-тез кўришади. Бу ҳолат кечирилган қайғули дамлар ва хатарлар билан алоқадор».

Маълумки, тушларни тушуниш ва тушунтиришга, таъбирлашга жуда қадимдан уриниб келинган. Эрамиздан беш юз йил бурунги қўлёзмаларда ҳам тушлар баёни ва уларнинг таъбири қайд этилган. Бироқ олимлар ҳозиргача туш кўришнинг туб сабабларини илмий жиҳатдан очиб беролгани йўқ.

Фрейд ўз вақтида туш кўришни кишининг онгостидаги майл ва интилишлари билан боғлаб тушунтирган эди. Энди олимлар тушларни яна бир жиҳатдан ёритишга — эркак ва аёллар туш кўришидаги туб фарқларни изоҳлашга эришишди. Уларнинг аниқлашларича, турли типлардаги тушларни кўриш одамларнинг жинсига боғлиқ экан. Ҳар оқшом киши камида бешта туш кўрсада, одатда, уларнинг аксарияти дарҳол унутилиб кетади.

Эркаклар тушига кўпроқ нотаниш жойлар ёки кенг, очиқ майдонлар киради, аёллар эса тушларида, аксарият ҳолларда, хонани тарк этишмайди. Ёш йигитлар тушларида ўзларини олиймақом автомобилларда кўришади. Улар тез-тез тушларида катта тезликда трасса бўйлаб енгил автомобилларда «учишади».

Мангеймдаги жаҳонга машҳур тушлар тадқиқоти лабораторияси ўтказган илмий изланишларга доир ҳисоботда айтилишича: «Аёлларнинг тушларида эҳтирослар нисбатан аниқ ифодаланади, уларда персонажлар ҳам кўп бўлади. Аёллар тушига таомлар, кийимлар ва одамларнинг ташқи қиёфалари кўпроқ киради. Уларга нисбатан эркакларнинг туши жисмоний тажовузларга, зўравонлик ва қурол-яроғларга «бойлиги» билан даҳшатлироқ».

Эркак ва аёллар тушларидаги фарқлар жуда эрта аён бўлиши ҳам тадқиқотларда кузатилган. Олимлар олти юз нафар ўн ёшли ўғил бола ва қизалоқни кузатиш жараёнида кўп ҳолларда қизлар безовта, хавотирли тушлар кўриши ва бу ўғил болалар тушидан кескин фарқ қилишини аниқлашган. Ўғил болаларнинг тушларига кўпинча маҳлуқлар, баҳайбат ҳайвонлар кирса, қизалоқлар одамларни ва майда ҳайвонларни туш кўришар экан.

Шунингдек, олимлар нафақат ёшга ва жинсга қараб, балки тарихий даврларга нисбатан ҳам тушлар мазмуни ўзгариб боришини қайд этишган.

УХЛАТМАЙДИГАН АВТОМОБИЛ

Машина рулида ухлаб қолган ҳайдовчи қандай фалокатга дучор бўлишини ҳар қандай одам ҳам кўз олдига келтира олади. Ҳайдовчини ухлатмайдиган автомобилга эҳтиёж ана шундай фалокатлар туфайли юзага келган бўлиши табиий. Японияда яратилган ўта замонавий енгил автомобил ана шундай халоскорлик хусусиятига эга.

Янги автомобил конструкторлари бир талай қулайликлар қатори, машинада ҳайдовчининг уйқусини қочирадиган алоҳида системани ҳам назарда тутишган. Бу автомобилни ҳайдаб кетаётган ҳайдовчини уйқу боса бошласа, машина рулидаги махсус мосламалар ҳайдовчи қўл ҳаракати ва ҳолатидан келиб чиқиб уйғотувчи сигнални бера бошлайди. Агар бу товуш ҳам ҳайдовчини ҳушёр торттирмаса, ўриндиқ ҳайдовчини силкита бошлайди. Агар бу билан ҳам ҳайдовчининг уйқуси қочмаса электронли система автоматик тарзда газни пасайтириб юборади, тормозни ишга солади ва машинани тўхтатиб қўяди, деб ёзади «Ауто-ревю» журнали.

Жаҳон КУЛАДИ

* * *

Бир куни ўқитувчи Пьердан Карл X отасининг исмини сўради.

— Карл X нинг отаси Карл IX, — деб жавоб берди Пьер.

Сўнг ўқитувчи унга иккинчи савол билан мурожаат қилди, яъни Франсуа I нинг отасининг исмини айт-чи?

Пьер: «Франсуа I нинг отаси Франсуа 0 бўлган, жаноб», деб жавоб берди.

* * *

Ақли заиф киши кўчада расм чизиб ўтирганда ёнига бир ёш йигит келиб, ундан нимани қоғозга тушираётганини сўради.

Шунда «рассом» қоғозга сигирларнинг расмини «чизганини» айтди.

— Бироқ расмда ҳеч қандай сигирнинг тасвири йўқ-ку, — деди ёш йигит.

— Улар аллақачон яйловга кетишди.

* * *

Бир хотин лифтчидан сўради:

— Сиз кун бўйи чиқавериб, тушавериб чарчадингиз, шекилли жаноб?

— Тўғри айтасиз.

— Кўпроқ қайси ҳолатда, тушаверибми?

— Йўқ.

— Чиқаверибми?

— Йўқ.

— Бекатлардами?

— Йўқ.

— Унда қандай ҳолатда?

— Саволларингизга жавоб бераётганда.

Француз тилидан Заргул ЭРНАЗАРОВА таржимаси

ЎЗИМ ЎҚИЙМАН

БИР ҚОП ЛОФ

— Шундай қилиб қўзичоқ
Бўрини ебди ўрмонда.

— Пашшадан йиқилиб фил
Бўпти роса шарманда.

— Қаранг, митти мушукни,
Йиқитибди кучукни.

— Товуқдан қочиб тулки,
Барчага бўпти кулги.

— Бугун пойгада бешак,
Отдан ўзибди эшак.

— Булар бари ҳазил-лоф,
Маъносини ўзинг топ.

ҲАЗИЛНИ БИЛГАНГА ҚИЛ

Набира: Нега кўплар кулмайди,
Кулгини дўст билмайди?
Айтақолинг бувижон,
Улар кулишар қачон?

Буви: Ўз қадрини билмаган
Кулги қадрин на билсин!
Кулмас улар ҳеч қачон,
Кулолмаса не қилсин!

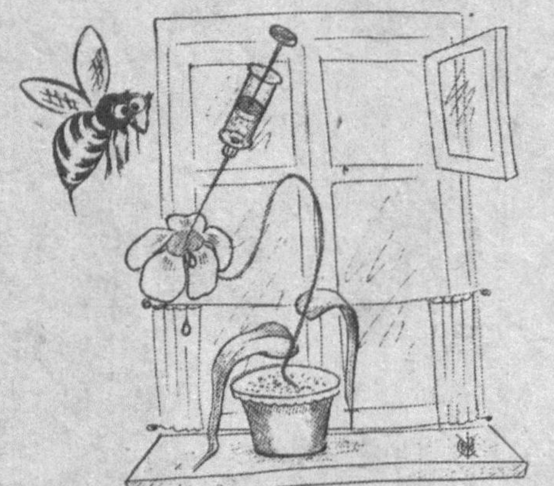

Набира: Ҳазил таги — дейди зил,
Тунов куни кал Фозил,
Ҳазил шунча оғирми?
Ҳазилдан бош оғрирми?

Буви: Оҳ, болама, болама,
Саволинг бир олама.
Қақилдоғим шуни бил,
Ҳазилни билганга қил!

ГУЛЛАР КАСАЛ БЎЛМАСИН

Не қиламиз, ойижон,
Гулим касал бўлибди?!
Ранглари бир аҳволда
Ҳатто барги сўлибди!

Бўлинг тезроқ, ойижон,
Хабар беринг «нол уч»га!
Укол қилсалар балки
Кириб кетар тез кучга!

Қийналиб кетди гулим,
Қачон келгай «Тез ёрдам»?
Ё бориб берсакмикан
«Тез ёрдам»га биз ёрдам?

Соғайиб кетсин гулим,
Сарғаймасин, сўлмасин.
Бу дунёда ҳеч қачон
Гуллар касал бўлмасин!

Тўлан ТАБАССУМ

ТЎҚИЛМАГАН ТЎҚИМАЛАР

ТУШЛИК НИМА БЎЛАДИ?

— Сизни овчи дейишади, шу тўғрими? — сўради доктор бемордан.

— Тўғри, ёввойи ўрдак, тустовуқ ови жону дилим.

— Яна нималар отасиз?

— Тўй-ҳашамларда бир шиша-ярим шиша отиб турамиз, ёмонроқ ётиб қолсак хуррак ҳам отамиз...

* * *

— Бугун жуда очилиб кетибсизми, — деди ёш бемор томиридан дори юбориш учун билагини аста силаётган ҳамширага.

— Ҳар кунгидайман, — бамайлихотир жавоб қайтарди ҳамшира, — сиз бўлсангиз тузала бошладингиз.

* * *

— Доктор, бир ҳафтадан бери нуқул товуқ шўрва ичаман, бошқа таом истеъмол қилишга рухсат берсангиз.

— Марҳамат, эртадан бошлаб бемалол хўроз шўрва ичишингиз мумкин.

* * *

— Бемор, мен сизга чекишни ташланг, дегандим-ку, оғзингиздан сигаретанинг ҳиди келиб турибди.

— Ишонинг доктор, ростдан ҳам ташладим.

— Қачон ташладингиз?

— Палатага кириб келишингиз билан.

* * *

— Доктор операция қанча давом этиши мумкин?

— Бир ярим-икки соатларга борса керак.

— Ие, унда тушлик нима бўлади?

* * *

— Мана сизга уч хил дори, — деди врач беморга, — биттасини овқатдан олдин, биттасини овқат маҳали, мана бунисини эса овқатдан кейин ичасиз. Тушунарлими?

— Тушунарли, аммо бу дориларингиз етмаса керак?

— Нега энди?

— Ўзингиз айтганингиздек, мен оз-оздан кунига беш маҳал овқатланаман.

* * *

— Бемор Бобоев, ўрнингизга ётинг. Сизга яна осма укол тайинлашибди.

— Шу дорини томирдан юбормай ичиворса бўлмайдими?

— Бўлади, аммо шундай қиммат дорининг ярми исроф бўлади-да...

М.АҲМЕДОВ

Инсон ахлоқ ва қонун

ЮЗ ГРАММ БАЛОСИ

Эшик қўнғироғи жиринглаб кимдир келганидан дарак берди. Ҳафсаласизлик билан эшикни очган Жобир ҳамтовоғи Юратни кўрди. Қадрдонлар бағирлашиб кўришар экан, Юрат уни эсон-омон қайтгани билан қутлади. Бир пиёла чой устида суҳбат қизидию, аммо кўп ўтмай тафти пасайиб, гап-гапга қовушмай қолди.

— Жобир, камгап бўлиб қолибсан. Юр, бирорта кафега бориб юз-юз қиламиз. Гапга жон киради, — дея таклиф киритди Юрат.

Жобир унинг юзига тикилганча унсиз бош чайқади. Юз-юзнинг нима эканлиги маълум. Ичкилик орқасидан қинғир ишга қўл урган, яқинда ана шу ишнинг жазосини тортиб қайтган Жобир, иложи борича бу кўчадан ўзини узоқроқ тутишга уринаётган эди.

— Қўрқоқ бўлиб қолибсан, яна бир касофатни бошламай, деб ўйлаяпсанми? Э, юр, ҳеч бало бўлмайди, — яна қисталанг қилди Юрат.

Жобир уф тортиб ўрнидан турди.

— Ҳали жазо муддатим тугамаган. Қамоқни мажбурий хизмат билан алмаштиришди. Агар ичиб юрганим «участкавой»нинг қулоғига етиб борса яхши бўлмайди. Узр оғайни, агар ниятинг ароқ ичиш бўлса мени излаб ўтирма, ўзинг ичавер.

— Сени қараю, ундан кўра пулим йўқ, деб қўя қолсангчи.

— Гап пулдамас, мени биласан, ичиб олсам бир хархаша чиқараман.

— Ёнингда мен борман-ку, ўзим қарайман.

— Қўй энди, қисталанг қилма, мазам бўлмай турибди, барибир бормайман.

Бу гапдан сўнг Юрат хўмрайганча чиқиб кетди. Ўртоғининг орқасидан эшикни ёпган Жобир унинг хафа бўлганидан хижолат тортди. Аммо бу хижолат узоққа чўзилмади. Орадан кўп ўтмай Юрат яна қайтиб келди. Уни хафа қилганидан пушаймон бўлиб турган Жобир нима бўлса бўлар қабилида иш тутиб, ўзи ичмаслик шарти билан Юратни кафега таклиф қилди.

Кафеда эса...

Юз грамм ароқ буюрган Юрат шериксиз ичолмаслигини айтиб, Жобирдан қўшилишни сўради. Шу тариқа юз грамм иккига бўлинди. Жобирнинг сахийлиги қўзидими ёки Юратнинг «Пулим йўқ десангчи», деган таънаси ёдига тушдими, хизматкорни чақириб бир шиша ароқ келтиришни тайинлади.

Бундай ташаббусдан завқланган улфати эса уни олқишлади.

— Баракалла, энди аввалги Жобирга ўхшаяпсан.

Кафедан зўр бўлиб чиққан икковлон бир-бирига хушомад қилар, латифа айтишар, қаҳ-қаҳ уриб кулишарди. Шу орада Жобирнинг ёдига «Чашма» маҳалласида турувчи холаси тушиб қолди. Ўртоғи билан маслаҳатлашиб, холасини кўргани бормоқчи бўлишиб такси тўхтатишди. Кира қилиб тўрт-беш сўм пул топиш мақсадида куёвининг машинасини миниб чиққан Пак, бу икки маст одамдан яхшилик чиқмаслигини билганида, эҳтимол, ўша куни умуман кира қилмаган бўлармиди?

Ҳайдовчи айтилган манзилга безиён етиб келди. Жобир унга кутиб туришни тайинлаб, холаси ва жияни билан дарвоза олдида бир пас гаплашгач, ортга қайтди...

Жобирнинг хаёлида ҳайдовчига нисбатан ёмон ният йўқ эди. Аммо Юрат машинани тўхтатишни сўради. Моторни ўчирган ҳайдовчи томоғига тиралган пичоқнинг муздай тафтини ҳис этдию, бу икки талончилардан яхшиликча қочиб қутилишни афзал билди.

Аввалига Юратни сўккан Жобир кейинчалик, машинадан 23000 сўмлик лаш-лушларни ечиб олганларидан сўнг мамнун бўлди. Бироқ мамнунлик узоққа чўзилмади. Эрталаб маҳаллага келиб ўзини милиция қидираётганини эшитди. Унинг назарида жиноятни яширишнинг бирдан-бир йўли қочиш эди. Бу йўл унга маъқул келиб Россияга равона бўлди...

Қор ёғди, излар босилди, деган гапни Жобир ҳам эшитган ва кўпинча шунга қараб иш тутарди. «Орадан анча вақт ўтди, милициянинг ёдидан чиққандир, энди қайтаман», деган ўй билан Ўзбекистонга қайтиб, таниши Саидраҳимнинг уйида ишлаб юрди.

Аввалига ҳаммаси яхши кетаётган эди. Бироқ Азиз исмли танишини учратиб қолиб, яқин орадаги кафеда юз граммдан ароқ ичишдию, унинг яна жини қўзиди. Кафе яқинида «Нексия» машинаси ёнида чақ-чақлашиб турган уч киши кўзига балодай кўриниб, жанжаллашиш мақсадида уларга хиралик қила кетди. Улардан бирининг жаҳли тез экан, Жобирни сўкиб, ҳайдаб солди.

Бундан баттар ғазаби қўзиган Жобир Саидраҳимнинг уйига кириб пичоқ билан қуролланди. Ҳеч нарсадан бехабар гаплашиб турганларга яқинлашиб, сўккан одамнинг орқа курагига пичоқ урди. Саросимага тушиб қолган шериклари у билан овора бўлиб турганида, Жобир «Нексия»га ўтириб жуфтакни ростлаб қолмоқчи эди.

«Мол аччиғи — жон аччиғи», деганича бор экан. Оғир жароҳат олганига қарамай, зўравон миниб қочаётган машинасига ачинган жабрдийда ўзини салонга урди. Ичкарида олишув бошланди. Охир-оқибат бошқарувни йўқотган машина магазин ёнидаги бетон тўсиққа урилди. Кўп қон йўқотгани учун анча ҳолсизланиб қолган машина эгаси бошқа қаршилик қилолмади. Жобир эса жуфтакни ростлади...

Қинғир ишнинг қийиғи қирқ йилда ҳам чиқади. Жобир иккинчи жиноятни содир этиб қочиб кетганида айнан шу гапни унутган эди. Тўғри, у қочиб кетиб анча вақт жазодан қутилди. Аммо бутунлай эмас. Унинг қилмишлари қонун ҳимоячилари ёдидан бир лаҳза ҳам кўтарилмаган, аксинча янада маҳкамроқ жой олган эди...

2004 йилнинг 12 апрелида жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар судининг Комилжон Юсупов раислигида бўлиб ўтган суд мажлисида Халилов Жобир Жабборович, Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг 267-моддаси 2- қисми «б» банди, шу модданинг 3-қисми «в» банди, 164-модданинг 3-қисми «г» банди ҳамда 4-қисми «а» банди билан «Транспорт воситасини олиб қочиш» ва «Босқинчилик» жиноятларини содир этганликда айбдор, деб топилди.

Суд жиноятнинг спиртли ичимлик истеъмол қилган ҳолда, жазони ўташ даврида содир этилганлигини айбланувчининг айбини оғирлаштирувчи ҳолат деб топиб, Халилов Жобир Жабборовични ўн етти йил муддатга озодликдан маҳрум этди...

Ушбу суд очеркини ёзиш учун суд ҳукми билан танишаётганда, жиноятчи ҳақидаги баъзи маълумотлар эътиборимни тортди. У ҳар иккала жиноятни ҳам ароқ ичган ҳолда содир этган. Беихтиёр кишининг ёдига «Дадиллик учун юз грамм» кинокомедияси тушади. Филм қаҳрамони бўлажак келин билан учрашувга чиқиш олдидан дадиллик учун юз грамм отиб олиб, ҳамма ишни расво қилгач, келин ундан юз ўгиради. Бу-ку кино. Аммо ҳаётда ҳам қиёсан шунга ўхшаган воқеалар учрар экан-да.

Исломда «Одам ва жин шайтонлари», деган гап бор. Бу гапдан шайтон фақат жинлар орасида эмас, одамлар орасида ҳам мавжуд, деган хулоса чиқади.

Жобирни ичкиликка ундаган Юратнинг васвасаси қайси шайтонникидан кам? Бу васваса иблисга ҳам сабоқ бўладиган васваса эмасми?

Донишмандлар айтади, «Озод бўлиш учун қонунларнинг қули бўлиш лозим». Нақадар баъмани сўз. Ҳайвонот, табиат, курраи арз, ҳаттоки коинот маълум қонун қоидалар асосида яшайди. Бутун борлиқнинг ўз қонун-қоидалари мавжуд. Инсон жамият қонунларига бўйсунишга мажбур. Озодлик дегани кўнгилга келган ишни қилиш дегани эмас. Агар шундай бўлса, одам ўз сифатини йўқотади.

Тўғри сўз, «Озод бўлиш учун қонунларга итоат қилмоқ лозим». Қонунга итоат қилмаган одам, ўзини-ўзи озодликдан маҳрум этади.

Жобир ана шу йўлни танлаган эди...

Абдулҳамид МУХТОРОВ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-48
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 133-49-93

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Гулчеҳра УМАРОВА
Навбатчи — Байрамали МУҚИМОВ
Саҳифаловчи — Шоҳруҳ ҚОСИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г — 353. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН